

Tudásgyár-projekt / hanggyár /
képgyár / gyársztori / szöveggyár /
deszka / filmgyár / műgond / dob-
szerda / vörös fény

műút

3
4 szövegvár
6 szövegvár
9 szövegvár
10 szövegvár
12 szövegvár
15 szövegvár
15 szövegvár
17 szövegvár
18 szövegvár
20 szövegvár
22 szövegvár
24 szövegvár
26 szövegvár
27 szövegvár
28 szövegvár
29 szövegvár
30 szövegvár
32 szövegvár
33 szövegvár
34 szövegvár
35 szövegvár
36 szövegvár
39 szövegvár
39 szövegvár
40 líra
42 tudásvár
46 tudásvár
48 tudásvár
50 tudásvár
52 tudásvár
54 tudásvár
58 tudásvár
60 színház
64 iparváros
66 iparváros
68 iparváros
70 iparváros
72
73

Tudásvár Magazin

A romok olyanok, mint a rózsza (Tudásvár – az utánpótlás dicsérete, u15-u21)

Tomori Eszter: Emberek és Istenek; Forog a gép

Gerlaci Dóra: Uzsonnaidő

Stermeczky Zsolt Gábor: Akinek a Balaton kell

Pincesz Petronella: A mi családunk története

Borda Réka: V. monológ (Variációk az utcalámpához)

Vojakovič Cyntia: A szárazon hagyott csaj esetei – A kitarító masszór

Hubai Gábor: Sprite; Lift

Pálinkás Anna: Lennék a tegnap reggeled

Polák Péter: teremtések; kövek afrikából

Juhász Erika: Csillagszemű

Szenderák Bence: Balu; Ti vajon?

Kozma Leila: Behunyt szemmel

Vízváry Erika: A vámpír csókja

Rehák Eszter Melisande: Hit (részlet)

Hepp Iván: Gondolattó

Dobi Ferenc: Farkas; Epizód

Filó Mariann: Kifejezéstelen? börtön!

Varga Hanna: Egy új világ (részlet)

Spitzner Péter: Gábor a padlásra költözött

Magyar Dorottya: Az elveszett bárány (részlet)

Luterán Lajos: Egy esős napon; Felesleges

Bodnár Dániel: Egy elfeledett rajzfilmhős

Rálik Alexandra: Vízkereszt

Balogh Vanda: Kacsa

Képgyár

Filmgyár

Gyársztori

Egy kirándulás képei... – Történetkirakó-történetíró pályázat

Hanggyár

Deszka – Nyílt tárgyalás

Műgond

Kövári Szimonetta: Látjuk a zenét (A szem muzsikája – a Miskolci Nemzeti Színház táncszínházi előadása)

Acélkombinátók, körgyűrűk, betonpiramisok (Múltbéli kelet-európai iparvárosok – a kortárs próza közvetítésében)

Renata Radłowska: Maria téglái (Kertész Noémi fordítása)

Artur Klinau: A Napváros. Minszki útikalauz – részletek (Pálfalvi Lajos fordítása)

Szerhij Zsadan: Körgyűrűk szomorú démonai (Körner Gábor fordítása)

„A szellem e kényesen őrzött nobilitása...” (Műút-napok 001: Esszékonferencia)

Esszékonferencia

2011028

Műút

„Úton lenni boldogság...” (J. K.)

Szerzőink: Balogh Vanda (1999, Uppony) · Bazsányi Sándor (1969, Miskolc–Piliscsaba) irodalomkritikus · Bodnár Dániel (1992, Vásárosnamény) · Borda Réka (1992, Szeged) · Dobi Ferenc (1992, Miskolc) · Dunajcsik Mátyás (1983, Budapest) író, költő, kritikus, szerkesztő · Filó Mariann (1995, Salgótarján) · Gerlaci Dóra (1995, Székesfehérvár) · Hepp Iván (1994, Debrecen) · Hubai Gábor (1991, Miskolc) · Juhász Erika (1993, Gyula) · Karádi Éva (1946, Budapest) szerkesztő, tanár, eszmetörténész · Kertész Noémi (1964, Budapest) polonista · Klinau, Artur (1965, Minszk) építész, író, szerkesztő · Körner Gábor (1969, Budapest) műfordító · Kozma Leila (1993, Budapest) · Kővári Szimonetta (1989, Miskolc) · Luterán Lajos (1992, Miskolc) · Magyar Dorottya (1997, Telkibánya) · Mészáros Sándor (1959, Budapest) irodalomkritikus, szerkesztő · Milián Orsolya (1977, Szeged) tudományos segédmunkatárs, kritikus · Pálfalvi Lajos (1959, Pécs) irodalomtörténész, műfordító · Pálinkás Anna (1994, Budapest) · Pinczés Petronella (1997, Mogyoród) · Polák Péter (1995, Onga) · Radics Viktória (1960, Budapest) költő, esszéíró, műfordító, kritikus · Radnóti Sándor (1946, Budapest) esztéta, kritikus · Radłowska, Renata (1973, Varsó) író, szerkesztő · Rálik Alexandra (1992, Orosháza) · Rehák Eszter Melisande (1995, Neszmély) · Selyem Zsuzsa (1967, Marosvásárhely) író, irodalomtörténész, kritikus · Spitzner Péter (1990, Zalaegerszeg) · Stermeczky Zsolt Gábor (1992, Budapest) · Szenderák Bence (1992, Miskolc) · Takáts József (1962, Pécs) szerkesztő, kritikus, irodalomtörténész, eszmetörténész · Tomori Eszter (1991, Miskolc) · Varga Hanna (1995, Székesfehérvár) · Vári György (1978, Budapest) irodalomtörténész, kritikus · Vizváryov Erika (1985, Révkomárom, Szlovákia) · Vojakovič Cyntia (1988, Makranc, Szlovákia) · Zsadan, Szerhij (1974, Harkov) költő, író

E számunk képeit a **Tudásgyár Képgyár** műhelyének anyagából válogattuk. A borítón **Boós Ferenc** egykori graffitije a **Factory** falán.

2011026-os lapszámunkban elmulasztottuk jelezni, hogy Málík Roland portréit **Mester Zsuzsa** készítette. Az érintettek és olvasóink szíves elnézését kérjük.

Főszerkesztő: **Zemlényi Attila** zemlenyi@muut.hu · Irodalom, képregény, online: **k.kabai lóránt** kkl@muut.hu · Művészet: **Bujdos Attila** attila.bujdos@muut.hu · Kritika, esszé: **Jenei László** jenei@muut.hu · Képszerkesztés, design: **Telling András** telli@chello.hu · Szerkesztőség: 3527 Miskolc, Bajcsy-Zsilinszky u. 17., mélyföldszint · telefon: 46/789-599 · e-mail: muut@muut.hu · www.muut.hu · muut.blog.hu · www.facebook.com/muutfolyoirat · www.iwiw.hu/muut · www.twitter.com/muut_folyoirat · A Múút irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat megjelenik a Szépmesterségek Alapítvány kiadásában Miskolcon · Felelős kiadó, képanyag: **Kishonthy Zsolt** kishonthy@muut.hu · Szerkesztőségi titkár: **Simon Gabriella** simon.gabriella@muut.hu · Layout és logo: **Szurcsik János** mail@janos.at www.janos.at · Korrektor: **k.kabai lóránt** · Nyomda és kötészet: **Tipo-Top Nyomda, Miskolc** · Felelős vezető: **Solymosi Róbert** · ISSN 1789-1965

Tudásgyár Magazin

A Komlóstetői Kerékpáros Sport Klub (Factory Sportaréna, Miskolc-Vasgyár) és a Szépmesterségek Alapítvány (MÚÚT folyóirat, Miskolc) közös pályázata mintegy 70 millió Ft-ot nyert a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Építő közösségek”, közművelődési intézmények az élethosszig tartó tanulásért 2. kör: A közművelődés a nem formális és informális tanulás szolgálatában” kiírásán. A projekt 2010. november 1-jén indult, és 2012. júniusában ér véget.

A projekt első évében a két pályázó a kortárs művészetek több területén nyújtott ingyenes képzési lehetőséget jellemzően középiskolás fiatalok (és részben egyetemisták) számára a film, az irodalom, a színház, a zene, a képzőművészet és a helytörténet témáiban. A szakkörök, műhelyek (Hanggyár, Képgyár, Vasgyár, Szöveggyár, Deszka, Filmgyár néven), a nyári táborok és nyilvános rendezvények nagyrészt a volt Vasgyár területén, a Factory Sportarénaiban zajlottak. A célcsoport elsősorban művészet iránt érdeklődők, tehetséges miskolci fiatalokból továbbá a Vasgyár környezetében élő hátrányos helyzetű fiatalokból került ki.

A fiatalok az elméleti és gyakorlati fejlesztés keretén belül betekintést nyertek egy-egy művészeti ág kortárs irányzataiba, találkoztak, beszélgettek és közösen dolgoztak együtt mai alkotókkal, betekintheztek a művészeti szakmák világába, különféle technikákat és módszereket sajátíthattak el. A műhelyekben és táborokban számos egyéni vagy közösségi alkotást, produkciót hoztak létre, melyből válogatást nyújt a Tudásgyár Magazin.

Adatok:
Konzorciumvezető:
Komlóstetői Kerékpáros Sport Klub, Miskolc
Konzorciumi partner: Szépmesterségek Alapítvány, Miskolc
Pályázati azonosító: TÁMOP-3.2.3-09/2-2010-0031
Projektidőszak: 2010. november 1. – 2012. március 31.
Támogatási összeg: 69 801 800 Ft

Projektmenedzser: Sélley Andrea
Szakmai vezető (KKSK): Egri Zsuzsa
Szakmai vezető (Szépmesterségek Alapítvány):
Kishonthy Zsolt

Műhelyvezetők:
Boós Ferenc, DJ
Hanggyár – zenei műhely

Tuczai Rita, kulturális antropológus
Képgyár – vizuális műhely

Darázs Richárd, kulturális antropológus
Gyársztori – helyismereti műhely

Zemlényi Attila, Múút főszerkesztő, költő
Múút Szöveggyár – irodalmi műhely

Bujdos Attila, újságíró
Deszka – színházértő műhely

Madaras Péter, Cinefest programigazgató
Filmgyár – filmes műhely

A romok olyanok, mint a rózsa

Tudásgyár – az utánpótlás dicsérete, u15-u21

*Az út hol sima, hol meg összekuszálódik. Ilyen a Zóna.
Hihetnék azt is, hogy szeszélyes, pedig minden pillanatban a mi
állapotunk szerint változik.
(Stalker)*

Összeforrott fogalmak, Miskolc – Gyár – Lenin Kohászati Művek – Diósgyőr – acélváros – CSAK A DIÓSGYŐR! – a célváros – vasgyár, széles, kissé szomorú társadalmi jelentésmezőkkel.

Ez egy igen, igen nehéz, nehézipar, mára ipari romok, a város szimbólumai, a városéi, ahol élünk.

A romok, szívem, nem célszerűek / (bár én mondtam ezt is, nem te, bocs), / a romok olyanok, mint a rózsa, / azok romok, azok romok, romok. (KI)

Ha valaki gépen száll fölbe, vagy beüti a Google Earth-be, jó városunk, Miskolc, egy beteg korpusznak tetszik, amelyen tángong egy hatalmas rőt/szürke sebhely. Hívhatjuk kataklizma nyomának vagy traumának is, mindegy, egy osztatlan helyrajzi számon horkoló kétszáz hektár, több tízezer itt dolgozott ember kezenyomával, ami még mindig poszttraumás identitás-sokkban tartja az ittenieket, és még igen messze a gyógyulófél. Itt van a város testén a Zóna, fallal védett rozsdametű, annak a több mint húszéves, a végtelenségig kifáradt illúziójával, hogy egyszer majd minden, de minden olyan lesz, mint a régi szép időkben, amikor mosolygós gyáristák ezrei váltották a műszakokat. Újra virágozik majd a vöröstéglás kolónia házainak az ablakaiban a muskátli, csinos kismamák tolják a gyárkapuhoz az ikres babakocsikat, újra édes lesz az Avasi keserű, lesz sok munka és egy kis pénz. De nem lett.

A daliás acélváros, a múlt és kísértete, amit először végképp el akarunk törölni, aztán megpróbáltunk átmenteni, átformálni, új nevet adni neki, velünk maradt.

Kerestük az új identitásunkat, megpróbáltunk értelmet találni a nem elviselhetően könnyű miskolci létezésnek, iszonyú erőfeszítésekkel: lett például operánk és kocsonyánk, fiatal filmeseink és gyárfesztiválunk, egy új műutunk, amin épp araszolok, de a *nehéz szürke nappalok* ránk, belénk ragadtak valahogy, minden igyekezet dacára, mi, itteniek még erre kelünk nagyon sok reggel.

Néha van azért valamicske fény, ilyen volt ez a nyár is, amikor 150 diákkorú, a világra fogékony ember járta velünk a Zónát, és hogy az ifjú sztalkerek mit is guberáltak össze, ezt mutatjuk be a következő oldalon.

Azt hittem, átformálom őket, de ők formáltak át engem. Saját képükre és hasonlatosságukra.

Zemplényi Attila

Forrás: Google Earth

Tomori Eszter

Emberek és Istenek

Szürke hamu arcát magába temeti

Befordul és felégeti
Karját mélyen magába fonja
Körmeit lázasan húsába nyomja

Fejét hátra hajtva
Némán ordítja kerek szája
Bánatában nincs senki mása

Mely végtelen fájdalmát
Tükör szemén lássa

Befordult hát önmagába
Mert lelkét azon kívül nem találja
Mert a rajta kívüli világ
Szellemét is csak kitalálta
Felfalta teremtett világa

Forog a gép

Kezek nyúlnak, karmok marnak
feléd, beléd.
Földre taposnak, megaláznak,
a semmit lökik eléd.

Elhasznált lélek, kidobott test leszel,
aki mozog, ahogy füttyülnek,
akit otthagynak és leköpnek.

Rohanó cipőnyomok sereglenek,
kéz a kézben járnak
melletted, veled.

Annak a része, az vagy,
ami elől menekülsz.
Akit megeszel.

Dobos Gergely fotója

Gerlaki Dóra

Uzsonnaidő

Toporzékolysz a szoba közepén, de anya, mondd, a Móni, meg a Niki. Nem hagyalak szóhoz jutni, hátat fordítok, és kimegyek a nappaliból. Hajnalban a másik szobából papírzsebkendő zizegését halom, jobb, mint amikor arra ébredtem, hogy sírsz. Nem akarok megsajnálni, mégis ebben az időintervallumban már háromszor megindultam a szobád felé. Elaludtam, és álmomban egy réten feküdtünk, veszekedtünk, ki szeret jobban olvasni. Én nyertem, mert te ezt is feladtad, mint minden mást. Egyébként. Amikor felébredtem, sírtam. Mert nekem van igazam, de hát mégiscsak gyerek vagy, egyedül vagy egy sötét szobában, és szomorú vagy, pedig csak meg akarok tanítani az élet dolgaira. Még egy fél órát ültem az ágyam szélén, és átmentem hozzád. A takaród pont úgy állt, amikor egyszer megszöktél éjjel, mert nem engedtelek el az apádhoz. Azt hittem, álmodok még mindig. Megpróbáltam befeküdni melléd, de az ágy üres volt. A takaró alatt egy szív puzzle volt kirakva a kartonpapír-gyűjteményedből. Egy bíborvörös, a kedvenced. Feláldoztad. Erre. Lementem a konyhába, gondoltam úgyis visszajössz. Messzire nem mehettél. De a tükör előtt egy levelet találtam.

Te vagy most a gyenge. Mert tudom, hogy átjöttél a szobámba, hajnalban. Átjöttél, mert számítok neked. De én most leléptem, és inkább elfutok, minthogy szembenézzek a jelennel. Nagy hiba. Borzasztóan nagy. De ismersz, és ilyen vagyok.

Végigbögtem az egész napot, nem is próbáltalak megkeresni. A telefonom egész nap a kezemben volt. Abban biztos voltam, hogy nálad is van egy bíborvörös kartonlap, akárhol vagy, ugyanúgy bögsz, mint most én, de te ordítasz és toporzékolysz, mint tegnap a nappaliban, uzsonnaidőben.

Stermeczky Zsolt Gábor

Akinek a Balaton kell

Nem élt meg zánkai nyarakat
különben se volt fontos neki
csak ordított a nyári égre
nádat fújtak az istenei

Semmi-hálóba szőtte a pók
— úgy ragadt mint a vattacukor —
emberfehér volt csak az arca
Tihanynak a visszhangjaitól

Könnyű súlytalan évek után
körötte nehezednek falak
meg nem élés vizei folynak
szobájában a vágyak alatt

csendes zugába mozdul a pók
tájat festeget a Balaton
képét keni a tapétára
állnak a vizek a falakon

Pinczés Petronella

A mi családunk története

Az én családom története úgy kezdődik, hogy anyukám keresztanyukájától kaptunk — vagyis inkább kikönyörögtem tőle — egy serdülőkorban levő csirkét. És én elneveztem Csőrikének — amit az egyik mesefilmből vettem. A színe vöröses-barna, a csőre narancsos-sárga, a farka végén a tollak feketék, de aki látott már csirkét, az el tudja képzelni. Kedves jószág volt. De nem szívelte az idegeneket — ezt megértem —, a kutyámat, Beegle a fajtája a kutyusnak, a feje barna, a nyakán van egy fehér folt, a háta fekete, de már őszül, a farka is fekete, de a vége fehér, a hasa pedig ugyancsak fehér. Így néz ki körülbelül az én kutyám. A csirkém anyja asztalát kedvelte meg végül — bordó színű, műanyag, kerti asztal volt.

Ha idegen jött hozzánk, ahova csak tudott, elbújt és ha meg akarták simogatni akkor csőrrel-lábbal-repüléssel védekezett ellene. A repülés általában nem sikerült, vagy néhány másodpercig a föld felett néhány centiméterrel lebegett.

A kutyámat, Artúrt szerintem egy életre megutálta — ami nem volt hosszú utálat. Amikor együtt engedték ki őket, hogy „játsszanak”, és hogy valami barátságfélélet mutassanak egymás iránt, akkor az egész udvaron eluralkodott a káosz. Ami abból állt, hogy az én Artúromat elkapta a vadászöszton és szerencsétlen Csőrikét szemelte ki célpontul. Az egészből csak annyit lehetett látni, hogy a csirke keresztül-kasul fut és száll mindenben, a kutya pedig követi. Amikor a tyúk kifáradt a kutyával együtt, akkor Artúr odabújt Csőrike mellé és csodálatos módon nem bántotta, hanem megpróbálta kiengesztelni a csirkét, de annak — mint már mondtam — egy örök életre elege lett a kutyámból, így az megunta a kiengesztelést és vidáman a helyére ugrabugrált.

Anya bordó műanyag kertiasztala a terítővel együtt használhatatlanná vált Csőrikével való találkozása után. Ugyanis — mint már említettem — a tyúkom nem tudott repülni. De kisebb távolságokat felfelé megugrani tudott. És egyszer csak gondolt egyet és megpróbált felmászni a tetejére. Nagy nehézségek árán — az asztal lábán talált nyomok alapján — azonban sikerült megmászni az asztalt. Ezek után azonban számára az asztal a mellékhelységet jelentette. Sokszor, sokféleképpen próbáltuk leszoktatni róla, de nem sikerült. Mindig kijátszott bennünket. Most már rájöttem, hogy nem egy tyúkeszűről volt szó. Az abrosz tönkrement, mivel nem tett jót neki a toilletteskedés, és az asztal is, mert Csőrike állandóan a lábain mászott fel. Így az egészet, úgy, ahogy volt, a szemétbe kellett dobni.

Ezek után szegény Csőrikének nem sok minden maradt hátra. Pont abba a korba érkezett, amikor a levágásra kerül a sor. Az ő levágása egy kicsit másképp alakult, mint ahogy szokott. Először is a mi házunk egy modern kertvárosi ház volt, kicsi, de szép udvarral. Mivel kicsi volt, ezért csak az én kutyám volt, és Csőrike után maradt is az egyetlen háziállatunk. Na de most Csőrikénél tartottunk. Anya elment otthonról, így én és apa vállalkoztunk a feladatra, hogy mire ő hazaér, addigra mi is készen leszünk az ebéddel. Elő is készültünk arra, hogy levágjuk a tyúkot, csakhogy miközben apa megpróbálta levágni a fejét, Csőrikében még megvolt az életösztön, gyorsan kiszakította magát apa kezéből és vérző nyakkal elkezdett körbe-körbe szaladgálni a kertben. Apa pedig futott utána. Én pedig teli torokból kiabáltam. A végén sikerült elkapni a csirkét, mert a nagy futkározásban eléggé kifáradt. Azután megkopasztottuk a szerencsétlent. Apával együtt rántott húst csináltunk belőle. Mikor ezzel készen voltunk, kint összeszedtük a szemetet, de a füvet, amit Csőrike összevérezett, azt elfelettük meglocsolni, hogy tiszta és vérmentes legyen a kert.

Ez hiba volt, mert amikor anya hazajött és meglátta a kertet, eléggé elcsodálkozott és megkérdezte, hogy hogyan sikerült így összepiszkolnunk mindent. Így mi elmeséltünk neki mindent. Ezzel ér véget az én történetem, és az első és utolsó tyúkom története.

Tuczai Rita fotója

Borda Réka

V. monológ (Variációk az utcalámpához)

...És ha semmi nem úgy van,
ahogy hisszük?
Ha a Titánia csak meg akart csobbanni a vízben,
mert kaparászták hátát a milliomosok,
ha lehet fejjel lefelé szeretkezni,
ha a hónaljnak csak kedve van szőrösnek lenni,
ha Ádám illemből engedte előre Évát
és ha, és ha, és ha,
nincs is olyan, akit Istennek hívunk...?

Vojakovič Cyntia

A szárazon hagyott csaj esetei A kitartó masször

A csaj hagyományos masszázsról készül. A masször fiatal, jóképű, húha... A pasi leülteti és elkezd masszírozni a csaj nyakát. Felkínálja a törülközőt az immár félmeztelen csajnak, de az nem érti, minek. A csaj világéletében szégyenlős volt, de egy masszörtől csak nem fog szégyenkezni, annak a munkájához tartozik az idegen női testek látványa. A masszázs kellemes, a pasi jól csinálja. Egy pillanatra megáll a masször és újra felkínálja a törülközőt. Nem fázik? — kérdezi megszeppenve. A csaj megint nem érti, minek kérdezi, hisz épp sikerült ellazulnia, és különben is fülledt a levegő és kezd melege lenni. És a pasi végre nem kérdez, de folytatja...

Hubai Gábor

Sprite

Itt vagyok egy zöld üvegbe zárva,
de mi végre, mondd, a régi szomj?
Elfogyok lassan válaszokra várva,
míg szénsavas emlékeim iszom.

Már nem ízlik ez ócska, bolti lónyál,
nem olcsó, mert megfizettem árát,
s mint otthagyt, ki boldogulni próbál,
eltettem egy életre a számlát.

Ezt a leckét soha meg nem bántam,
a szerelmed már nem pezseg irántam,
nézhetem most egy PET-palackon át,

hogy szomjan halnom mégsem ildomos,
és a szívem íze bár még citromos,
jobban esne már egy Cola Light.

Lift

Egyszer csak elkezdte nem tetszeni.
Nem voltál kövérebb, sem véznább
mint amikor megismertelek, csak
egyszerűen már nem tetszettél annyira.
A szemeid sem voltak másnak mondhatók
mint amikor először láttam, csak
most már nem tetszenek annyira.

Amiket mondasz, már nem csengenek úgy,
hogy elhihessem, a létezésem valamire jó.
Ahogy megérintesz, az már nem a mosópor-
reklámból ismert bársony-puhaság, hanem
ezernyi kérdező-kétkedő halálcsók.

Egyszerre kínoz és kell.

Azt hiszem, elkezdte újra tetszeni.

Pálinkás Anna

Lennék a tegnap reggeled

lehetnék a tegnap reggeled?
cserébe elmondok dolgokat,
neked mindent.
csak ezután
legyen ő a másnap reggeled.

látszat, hazudom köréd,
hiszen sosem értettem,
bármit is próbáltál mondani.
csak a suttogásod, az,
az — sejtelmes — maradt.
hervadunk, hervadás közben
ismerkedni a legjobb.
de ebbe is, ahogy mindig,
éppen csak belekezesz.
hát mutasd meg, mondj el mindent,
taníts olyanná válni, mint te,
hogy magamat se értsem.

Polák Péter

teremtések

az első napok,
 hogy vizek születtek,
 feketék és kemények voltak.
 nem estek, nem rohantak hamis igével
 feltölteni a semmit.
 (bogaradhoz egy maroknyit loptam és
 ástam el a második nap.)
 világ kellett. sötétség, hogy legyen nappal.
 (szentjánosbogarak fulladtak tenyerembe.)
 egy isten sem pihen,

homok kellett. arabok szedték,
 malájok égették vörösre.
 kicsúszott kezükből, sávot karcolva,
 mint tincsed tenyerem életvonalát.
 majd ha kell, elszakad, elszakítod.
 fonni csak az évek, bogozni minek.
 beléd fulladok, te levegőt kapsz,
 én téged. így jó, majd ismeretlenek
 meghalnak helyettem.
 egy isten sem pihen.

holdakat és gyöngyöket
 magyaráztál az este. ha ideérnek,
 már nem lesznek ott, és ha ott lesznek,
 soha nem érnek ide.
 persze, mondtam, és megemeltem pár gyeptéglát
 a napot keresve.
 pedig volt csillagunk.
 kettő is.
 más galaxis, más idő. nem ragyogunk minden nap.
 nem ragyogunk.
 egy isten sem pihen.

kövek görögtek szét, szívekről,
 lelkekről hulltak és rázták
 az almafákat. leesett, elgurult.
 megették volna. de
 szem elől téveszteni, ahogy
 fájdalmat a lábban, az volt a vágyuk.
 mi már döntöttünk: majd dönt más.
 egy isten nem pihen.

kövek afrikából

érzem rajta
 egy beduin ajkának üres vádijait.
 (apró karcolatok, benne ragadt
 üres szavak.
 ujjlenyomatom redői közé olvad
 halvány labirintusa.
 mindjárt összetöröm,
 pedig tudom, hogy sose fog menni.
 felesleggé morzsolom
 azt a keveset is.
 nekem így nem kell.
 az egészet akarom.
 kell a szahara homokja,
 kell az összes apró kavics.
 mindent egyé gyúrva, pont olyanná
 tenni, amilyen lehetett volna,

de igazán sose volt.)

elharapott végű vádik,
 nem a víz,
 a gondolat vájta ki őket
 egy beduin ajkán.

Csillagszemű

Juhász Erika

diófát ültetett, érméssel játszott,
 ő volt a Csillagszemű,
 aki úgy vigyázott
 a világ minden kincsére,
 mintha tulajdon vére folyna érte,
 az az aranyló, nárciszos,
 és nárcisz illatú ruhákban járta
 eme kis szigetet, körbevitörláza,
 szeretett volna a pallórol lelépni,
 térdéig, szívéig a szürke ködbe lépni,
 rátiporni a kacagó köre,
 a homályba dölne, dőljön
 az a nárciszos, aranyló,
 kavargó mélység,
 kacagó messzi tájak,
 olyan sűrű a lampion fénye,
 akár a méz,
 penész a deszkán, pattogó árva deszkán
 szökdestem vele, majd belecúsztunk
 ebbe az időszámításba,
 ebbe a fagyos, mákosguba ízű
 azúrkék semmibe,
 megfoghatatlan, nedves valamibe,
 s eszembe jutott a lóp,
 a talpamon pattogó apró bolhaszörnyek,
 két darabból összeforrt sárkalyibák,
 a Csillagszemű sírni kezdett,
 én átöleltem, mintha nem volna fű, fa, akarat,
 amik helyettünk összeforranak,
 lélek,
 remények,
 nagybetűs Mesék,
 mert amikor először találkozott a nagybetűs Mesével,
 a Csillagszemű nevetni kezdett,
 kacagott, kacagott a kavargó világ,
 de mihelyst én is elmosolyodtam,
 belecsapott a villám az öreg diófába,
 csónakot vájtam egyes-egyedül,
 tudod, drága Csillagszemű,
 benned ragyogtak mindig a könnyeim,
 míg voltak, vannak a kacagó kövek,
 mélységes tenger, homályos íriszek,
 mert megvarrom szakadt vitorlád,
 könnyű gyolcsodat,
 s egy penészes palló talán még marad
 ennek az azúrkék csodának:
 hervadt nárciszok, hunyt csillagszemek,
 pénzérmék, s a kemény gyökerek

Dobos Gergely fotója

Szenderák Bence

Balu

A ház sarkán
leszúrtunk egy vaskarót
és ahhoz kötöttük hozzá,
hogy ne szarja össze a kertet,
hogy ne jöjjön be a lakásba,
hogy ne koszolja be a vendégeket.

Apám télen az udvaron
kupacba hordta a havat —
azt játszottam, hogy eltévedt
hegymászó vagyok a Himaláján.
Tízcentis bot volt a csákányom.
Közben alatta
hányászöld latyak lett a hóból.
Aztán egy napon megszökött.
Apám egy ideig követte,
de így csak még távolabb üldözte.
A szüleim már nem is emlékeznek rá.
Fotó sincs róla.

Senki sem tudja, hogy volt egy
testvérem.

Tuczai Rita fotója

Ti vajon?

Lábam alól kigurul a kocka,
kezemben szétmállik a vas.
Mint a sután összetapogatott
csokoládét, majszoljuk
a szőnyegbe tapadt porcicákat.
Ti vajon még rajta álltok-e?
Csak én vagyok
elővigyázatlan?
Hisz' kezemben szétmállott a vas,
lábam alól kigurult a kocka.

Kozma Leila

Behunyt szemmel

A zacskósleveles és a végtelen metróutazások tették ki életét. Minden reggel felöltötte a keményen dolgozók poliészter egyenruháját. Ahogyan lesétált a megállóig, lassan készült fel a napi teendőkre, belenőtt az önként vállalt szerepbe.

Merev arccal futott át újságján, felhőrpintette három az egyben kávéját és belevetette magát a munkába. Nyolc órával később kinyújtotta lábait, szép lassan felállt, beburkolózott lyukas bélésű, hideg, olcsó kabátjába, majd hazautazott.

A hétvége csak az övé volt, az lehetett, aki csak szeretett volna lenni. Múlt héten idős hölgyként gyalogolt le a piacra, kimosta a ruhákat és húslevest főzött. Azelőtt punknak képzelte magát, koncerteken kábította el magát, majd hajnalban tért magához egy ismeretlen helyen.

Ahogy kilépett a panelház kis erkélyére, a cserepes virágaira, nárciszokra, margarétákra, hortenziákra fókuszált. Elsiklott a szomszéd szennyesén, a kirakott limlomokon. A saját rózsakertjében álldogált, képzeletében pontosan elhelyezve minden ágyást, futónövényt. Hallotta a szökőkút csobogását. A cseresznyefa alatt, ezüst evőeszközökkel teázott.

Felsőhajtott, s ahogy visszacaplatott az apró, csúf nappaliba, minden megtett lépéssel érezte, ahogy távolodik ettől a világtól. Szertefoszlott az álom.

Vizváry Erika

A vámpír csókja

Hajnali öt óra van. A buszmegállóban várakozva még átölel az éjszaka utolsó óráinak sötétje. Hűvös az idő. Itt az ősz. A busz még szinte üres. Három-négy ember, nem több, mintha a jármű is most ébredne mély álmából.

A buszról leszállva végigsimítja testem a hideg. A város fényei színekbe öltöztetik az utcákat. Csak itt-ott moccan egy-egy árnyék.

A várost egy folyó szeli ketté. Százéves hídja ködtakarót húz magára, mintha fázna a sötétben. A hídra érve engem is betakar ez a füstszerű fal, de a levegő friss, üdítő. Eszembe juttatja gyermekkorom nagy kirándulásait a hegyekbe, hol a friss levegő és a fenyő illata megnyugvást adott a léleknek.

Nem látok mást, csak körém magasodó fehér falakat. A híd pillérjének lámpa vetette árnyéka hihetetlenül tisztán látszik a ködfalon. A folyó láthatatlan, mintha a híd a semmi felett futna. Elöttem, mögöttem is a nagy fehér semmi és csend, mintha egy hófehér koporsó kényszerítené rám örök némaságát. Valami feszül a testemben. Furcsa, izgalom és félelem elegye.

Elöttem a köd hirtelen kettéválik, mint egy függöny. Sötét alak lép ki belőle. A hídpillér árnyéka eltakarja az arcát a kíváncsi lámpafény elől. Lassan közelít. Mozgása könnyű, légies, mintha lebegne.

A lámpa fényében áll meg. Az arca hófehér, vonásai határozottak. A szeme kék, mint a tenger. Hosszú fekete haja szabadon hullik a vállára, mint éjben a vizesés. S csillag, mint az éjszakában a csillagok. Az egész férfi gyönyörű! Hosszú fekete kabátja alól fehér ing gallérja látszik.

A tekintete végigsiklott rajtam. Hűvös volt és nehéz, mintha ólomként nehezedett volna rám. Mégis vonzó és sokat ígérő. Az idő lelassult, a vérem lüktetett, a szívem a torkomban dobogott. Fájdalmasan belém hasított a vágy, hogy megérintsem. A kezét nyújtotta felém. Hosszú, vékony ujjai fehérek voltak, mint a márvány. Magához húzott, a bőre hideg volt. Hirtelen megcsókolt, hosszan, szenvedélyesen és mégis gyengéden. A teste együtt lélegzett az enyémmel. Mellkasomban éreztem dobogni szíve vad ritmusát. Elöntötte testem a vágya. Átölelt és én olyan biztonságban éreztem magam a karjai közt. Sötét árnyék mocorgott bennem, megrémített egy másik élet lehetősége, mely vonzó volt és időtlen.

A ködfátyolból egy autó tűnt fel. Vakító fénye nyílként hasított belém. Ő eltűnt. A bennem feszülő félelem előtört és rohanni kényszerített. Futottam a hídon, amíg fel nem tűntek előttem a város fényei.

Az állomáshoz a rakparton vezet az út. A járda mentén öreg platánfák fogják el az utca fényét. A töltés mögött a ködfehér semmi. A sötétben sétálva az érzékek felerősödnek. Minden kis nesz hatalmas zajként ütődik nekem. Szívem a torkomban dobog. A vérem szinte pezseg, előnt a forróság.

A férfi arca lebeg előttem, fájdalmasan gyönyörű és misztikus. Az állomás fényei! A váróterem kellemes melege fogad. Lerázom magamról a jeges félelmet. Kezdek megnyugodni. Vajon csak látomás lett volna? Az érzés olyan valóságos.

A falon nagy, régi óra mutatja a múlt időt. Fekete mutatója megreppen minden percben. A terembe hűvös szél hatol. Ő az! Belép és a szemben lévő falhoz áll. Engem néz. Tekintete kedves, csábító. Nem merek a szemébe nézni, félek, hogy ismét megbabonáz. Rám mosolyog. Bájosan férfias. Pillanatra elővillannak hosszú szemfogai...

Rehák Eszter Melisande

Hit

(részlet)

Elmesélem a történetem. Se nem túl hosszú, se nem túl bonyolult, ahogyan én sem. Kiskoromtól kezdve gyermeki álmokat dédelgettem, de a remény tajtékzó tüze mégis kihunyini látszott már az iskolás évek kezdetétől. Általános tanulmányaim ideje alatt még, azt hiszem, volt bennem egy szemernyi akarat, ezért is fortyogott bennem kielégíthetetlen elégedetlenség és kétségbeesett düh. De ezeket az érzelmeket, mint minden egyebet, egyszerűen lehámoztam magamról, kifogásként a túlélést találva, mert úgy hittem akkoriban, hogy ezek csak hátráltatni tudnak, előrébb vinni sosem. Szívesen tudnám a sors egyik röhejes és szájalmas tréfájának, mikor is az csúfondárosan arcomba köpött, majd visítva nevetett: nélkülük se előre, se hátra nem haladtam — egyszerűen megálltam a gyilkos futóhomok kellős közepén, amelynek teljesen mindegy volt, milyen vagyok. Ösztönszerűen viselkedett, úgy, amiért a földre teremtették: szippantani kezdett a mélybe, s talán várhatóan kapálódznom kellett volna a kijutás érdekében, de azt bizonyosan tudtam, akkor végleg elmerülök. Így dédelgettem gyermekkori álmaimat tovább, hogy majd valaki megtalál, karon ragad, és minden erejét nekifeszítve kiránt. De ez nem a sors volt. Mert ez csupán a vesztesek menedéke.

Hogy ki vagyok, nem fontos. Hogy mit tettem, az sem lényeges igazán, mert egy név, egy hely, egy cselekedet nem határozhat meg.

Hepp Iván

Gondolattó

Halált megvető bátorsággal ugrott fejest képzelete ezerszínű, végtelen távába. Testének vízbe csapódását egy hangos csobbanás jelezte a parton álló társának. A parton álló vonakodott őt követni, hiszen mégiscsak egy másik ember képzelettaváról volt szó.

— No, mi lesz? — sürgette parton álló társát. — Nem jössz?

— De, persze megyek, csak... Csak kicsit fura ez az egész helyzet — bökte ki végül. — Nincs más mód rá?

— Te is jól tudod, hogy nincs! De persze ha félsz... — vont a vállát. A provokáció hatott, és a parton álló egy kecses ugrással már mellette is termett.

— Indulhatunk? — kérdezte tettetett közönnyel a hideg víztől kissé vacogó vendég. Erre elnevelték magukat, majd lebuktak a habok alá.

Több órát töltöttek a felszín alatt, míg végül megtalálták, amit kerestek. Keresés közben több ezer gondolat és ötlet mellett mentek el. Volt, amiben egy férfi ült egy kihunyini készülő utcai lámpa alatt, egy másikban pedig evolúciós háborút vívtak egymás ellen az emberek. Akadt, amiben kihunyit a Nap, és az égen egy mesterséges égítést ontotta magából barátságtalan, hideg fényét, de volt olyan is, ahol egy kis sátorfaluban beszélgetett egy barbár kinézetű faluvezető és egy fekete kosztümös, húzott szemű nő. Láttak olyat is, ahol egy férfi a Holdról figyelte a Földet, de volt, ahol egy olyan kisfiú várta a Mikulást, akinek agyát merevlemezként használták, megint máshol pedig a Mikulás bosszankodott munkája miatt. Úsztak el olyan mellett, ahol az emberek véleményét az agyukba ültetett kis gépek irányították, és haladtak el olyan mellett is, ahol a kérészek támadtak a környezetüket tönkretévő emberekre. Tömérdek mennyiségű kép, ötlet és történet, melyek dermesztően hatottak arra, aki látta őket.

De ők nem ezeket keresték. Ők lementek legalulra, a végtelenségig elnyúló tó közepére, ahol csak egyetlen kép volt. A képen egy fiú hívogatott egy lányt, hogy megmutassa neki képzeletének ezerszínű, végtelen tavát.

Dobi Ferenc

Farkas

mint két mérleg, mikor találkozik
 úgy méregetjük egymást
 de csillogó neonkék reflektorfény szemed
 hiába pásztázza tettszínhely lelkeket

közelebb jössz
 halk hűtővíznyögésed fülemben kúszik
 éget, mint folyékony vas
 sötétbarna glóriád torkomat szorítja
 nem kapok levegőt

nincs szükségem rá, rád van
 megérintesz és megbillogozod a szívem
 tested izzik dörzsölésemtől, mint műszálás szőnyeg
 olvasztott cukor ajkad kenődik szét számon
 megbolygatott darázfészek-fantáziám hámoz ki ruhádból

meztelen vagy, én is
 levettem mindent, mitől féltem
 te is köztük voltál
 magányjegem léke

Pogonyi Dávid fotója

Epizód

Bepakoltál?
Bepakoltam.

macskakő dorombol az esőben
 kalapját, csizmáját levette
 sarkával kopog
 megtapsolják
 a színpad leszakad
 minden néző lábát töri

Indulhatunk?
Indulhatunk.

út menti motel
 amolyan kicsi, elhagyatott
 valószínűleg szellemek szállnak meg benne
 amikor elfáradnak a kísértésben
 mert kísértés, az van
 egy csomó

Jobbra vagy balra?
Egyenesen.

zsákutca, a frászt
 inkább egy zsáknyi utca
 tele lehetőséggel és reménnyel
 a gond vele
 csak az, hogy
 zsákbamacska

Lehúzhatom az ablakot?
Le.

tavas van, vagy talán nyár
 de az is lehet, hogy tél
 egy biztos: ősz
 hajadba ellő szellő nem rak almot
 mert halott vagy
 mint a rosseb

Megérkeztünk?
 Meg.

Filó Mariann

Kifejezéstelen? börtön!

Fekete vászon. Vértörős cseppek.
Kis sárga lángok. Vajon mit festett?
Nem szürke a kép. Hisz sosem volt az.
Színezi azért. (Árnyat te vonhatsz!
Nézd, hull az eső. Ázik a papír.)
Hát ki más? Ez ő. A szeme zafír.
A haja szőke. Az arca komoly.
Sápadt a bőre... Egy örök fogoly.

Varga Hanna

Egy új világ (részlet)

Lábujjai puhán süppedtek a vastag levélszőnyegbe. A fák lombja között még csak pár erős fény-
sugár tudott átvilágítani, de lassan egyre több fényes folt törte meg az egyhangú sötétséget.
Nem törődött a karjába és bőrébe akadó tövisekkel, vadul tépte szét az útjába kerülő vastag
növényfonalakat. Az erdő szívébe ért, mivel itt egymással versengtek a faóriások a fényért, épp
akkora helyet hagyva, hogy a széles törzsek között elférjen egy ember. Átpréselte magát egy kü-
lönösen szűk nyíláson, majd megtorpant. Egy apró tisztásra ért, amelynek közepén egy gyönyör-
ű virág nyújtózott a szikrázó napsütésben. Élénkzöld szára a fiú mellkasáig ért, s ő lágyan
megérintette a szív formájú vörös szirmokat. Kapzsisága és bosszú utáni vágya arra készítette,
hogy letépje a növény fejét, hogy megfossa szépségétől úgy, ahogy őt is kegyetlenül elszakí-
tották a szüleitől, barátaitól és szeretett otthonától.

Pogonyi Dávid fotója

Dobos Gergely fotója

Spitzner Péter

Gábor a padlásra költözött

A hely, ahonnan indultam,
most ide tart.
Nem hallani mást, csak
ezt a hosszan elnyúló szakadást,
hogy Gábor nem bírta tovább,
mintha szétnyílt volna egy varrat,
egy száj.
Legalább ha láthatnék valamit,
de bármerre fordulok,
a hozzám ragadt tárgyak folyton
eltakarnak.

Gábor hánytatja magát.
Mutatóujjával megpiszkálja
a szívét.
Talán a leszakadt gombok,
vagy két pislogás közötti
kitágult szemek,
de végül csak találgatni tudok,
mi ez itt mind,
amit nem lehet megemészteni.
Gábor egyre csak fogy,
bőre átöleli a csontokat.
Mellkasa leginkább egy gyerekszoba
bedeszkázott ablaka.

Magyar Dorottya

Az elveszett bárány

(részlet)

Csendben álltam pár méterre a romoktól. Minden összeomlott. Semmi se menthető. Fekete hamu az egész. De nem sírok. Nem tudok. Egy-két hónap sírás után rájöttem, hogy semmi értelme. Ha sírok, nem kapom vissza a szüleim. Ha sírok, nem támad fel a bátyám. Ha sírok, nem épül fel a házunk. Szóval semmi értelme, és amúgy is csak vízpazarlás. A régi szeretett házunkból semmi sincs. Ennyi. Legbelül tudtam, hogy ez lesz, de azért egy próbát megért. Hátha találok még valami használhatót. Sójájtva megfordultam, és körülnéztem. A többi ház körülbelül ugyanilyen állapotban volt. Szétbombázva, elégve, összeroskadva, elhagyatottan. Az eget sötét felhők takarták. Egy napsugarat se láthatott az ember már jó pár hónapja. Az utcákon... vagy inkább ami megmaradt belőlük, emberek, katonák, síró gyermekek és asszonyok rohagáltak. Az út szélén hullák voltak, vagy még éppen haldokló emberek. Senki se segített rajtuk. Szokás szerint mindenki a saját problémájával foglalkozott... én mindig megpróbáltam segíteni. Mivel orvos lány vagyok... úgy hiszem, illik. Az első hónapokban ezt is tettem, de ma már belátom, hogy hasztalanul. Semmi eszközöm, nem tudom elállítani a vérzést. Nem tudom bekötözni semmivel. Nincs semmi gyógyszerem. Még vizem se, amivel megittathatnám őket. Ez megy már fél éve.

Luterán Lajos

Egy esős napon

igen most már harmadik
napja esik az eső
elalszanak a cigi-
csikkek mindenhez késő

tudjam is én mit gondol-
ni — elnémulni párszor —
s eltáncolni sehová-
tól sehováig százszor

is hülyeség lenne nem-
hoggy egyszer basszátok meg
olcsó hangsúllyal a szív-
ben meghalnak mindenek

ideg-roncsokat vet ki
magából az óceán
zárva van a boldogság-
bolt 18-án

s a nappaliban villog
a tévé hideg fénye
többnyire (két zárójel
között) kussolni kéne

mert a vereség hozzám
idomul s rákényszerít
a mondat végéről le-
venni a pontról az i-t

s bámulni a Styx folyót
míg a zápor sérti fel
s hosszan ülni a vers fe-
lett egy száraz kiflivel

Felesleges

jegyzetekbe tömörülnek a hajnalok
miskolc kurválkodó háztömbjeinél

szaporodnak a hullafoltok a város rozsdá-testén
reumás szarszagú öregek csoszognak a parkban éjjelenként

s a vibráló neon-utcákon részeg nők vihognak
körüllöttük élvez az aszfalt s nyög a penészes betonfal

nézd ott van az a srác aki seggbekúrta kalliopét
suttogják én meg jól megnézem a mellüket

sétálok de nem tudom hová a panelházak mentén csenevész
alakom belevész az erkélyek túlságosan-is-hosszú árnyékába

gondolataim egy és ugyanazon a ponton járnak a „körben” de mégse
záródnak össze itt valami nem stimmel *el vagy veszve mint Kemény kesztyűje*

és folyton ott viháncol előtted a pofára esés legkisebb esélye
hiába minden az irodalmi fejbekólintás ül le mellém a padra s tudatja hogy

mindez csak fényűzés a faszommal szerelmes csók az
útszéli lotyónak mi tagadás csak genetikai kódok vagyunk

ebben a betonba zárt városban és én meg *ne bomolj te külvárosi*
senkiházi úgyse szűnik meg a képzavar a digitális tömegben

minek pofázol — hogy jöjjenek a világmegváltó közhely-micsodák
hogy a végbélből sarjadjon ki a virág s legyünk csendben hogy ez nekünk jó

most amikor már mindenkinek zúg a feje —
én mondom se-hogy-se-jó

Bodnár Dániel

Egy elfeledett rajzfilmhős

Szeretett volna az obszidián éghez tartozni, mint a többi csillag. Testének vonalai ciklikusan változtatták az alakjukat, ahogyan a fekete-fehér képkockák pörögtek. A mező és Ő az erős holdfény által váltak ki a sötétségből. Az éjszakai szellő átsuhant a fehéren világító fűszálakon. Lesütötte a fejét, szeméből egy csepp könny csordult, nem több. Majd képkockák lassítottak, s teste egyre kevésbé váltotta formáját a félhomályban, míg végül megállt a kép — és eltűnt.

Rálik Alexandra

Vízkereszt

*„...tél lesz, jönnek majd a bálók
és én otthon nézem a hőesét.”
(Lovasi András)*

A talpa alatt fekete masszává
iszaposodott a múlt karácsony.
sálját a szél lengeti, s csak bámul,
nézi a rendszámot, ami elment

vagy két órája (esetleg három).
Holt fenyő csontvázaként didereg,
a sál, mint szaloncukorpapír, zizeg,
arcképed egyre homályosodik.

Aznap január hatodika volt.
Most a tűlevelek helyett valódi,
zöld lombkoronát hajtok magamnak.

Kacsa

Kicsi kacsa,
nagy a farka,
elzúlljed a tóba,
kimentti a ló,
raülteti a hátára,
ugrik egyet, s
leesik a kacska.
Sgy szóla ló:
„Sgy nem jó.
Túl nagy a segged,
nem férsz el a hátamra
te odem nem jöhetsz!”

Balogh Vanda

KÉPGYÁR

Képgyáras középiskolások egy csoportjával hónapokon keresztül bolyongtunk fényképezőgéppel kezünkben a Diósgyőri Vasgyár, a néhai LKM területén. Vizuális aktivitásunk arra irányult, hogyan lehetne legalább részleteiben megérteni a Gyárat. Dokumentáltunk, formákról, jelentésekről beszélgettünk, vendégeket hívtunk, kognitív térképeket készítettünk, szerepjátékokat játszottunk. Terveket szőttünk egy honlapról, ami magába foglalná mindazt a képzetet, ami bennünk kialakult a Vasgyárról. A kezdeti tétova bóklászások egyre határozottabban váltak a küldetéstudat célirányos mozgásaivá. Amennyire módunkban áll, hozzájárulunk ahhoz, hogy a gyár ne maradjon rozsdafolt a város emlékezet-térképén, fekete lyuk az értelemadás készletében.

A gyár útvonalak és történetek mentén épül fel bennünk. Első tábori gyártúránk alakalmával a hűtőtornyok közötti hosszú-hosszú csarnok mellett elhaladva sóváran próbálgatjuk *A kis herceg*-beli óriáskígyó által elnyelt elefánt bukósisakjeleivel ellátott ajtók kilincseit, hátha kinyílik valamelyik! Egy betört ablakból még a szilánkokat is megpróbáljuk kiszedni, csak jussunk be valahogy! Az egyik ajtón, épp ahogy elhaladnánk, kilép két ór: – Fotózni nem lehet, de bejöhetnek! – Nehéz engedelmessé válni a tilalomnak, vonzanak az óriás kutyák, az egyenruhás ór gesztusai, aki félmondatai közben tág mozdulatokkal kíséri a technológiai folyamat gondos leírását: – Ott jön az acélszalag, ez itt elkapja, feltekeri, azért van itt a másik, ha nem sikerülne, meg lehessen ismét próbálni, mert másfél óra, mire megint körbeér... – Hitetlenkedek: – Működik az üzem? – Működik, persze! – válaszolja. Az elbeszélés azon részénél, mikor a beköltözött rókákra, nyestekre és madarakra kerül sor, kipattan a megvilágosító kérdés: – De dolgoznak még itt? – Két éve állt le. – Szükségességében még mindig jelen idejű az üzem!

Az egyik első, fagyos, tavaszi gyártúránkon véletlen utunk Varga Éva szobrászművésszel egy vastelephez vezet. Éva lelkesedése átragyogja a rozsdás vasakat. Sorra bukkannak elő a kincsek: a végtelen jelre emlékeztető betonvas önmagába zárt, amorf formája – akárhonnán nézzük is, érdekes. A még izzásában szétlottyant, aztán megdermedt vasrózsa, az üres töltényhüvelyek kupaca. A Ritmus Kovácműhely rendben falnak támasztott vaskanalai – a kovácsok csak elmentek ebédelni, majd jönnek. Megmozdítani sem bírjuk őket. Eztán Szoborparkként emlegetjük a helyet. Nyárra már guberálókat megszegyenítő vehemenciával turkálunk a kupacok között. *Ready made*-eket találunk, konstruálunk, kiralunk. A hulladékvas senkiföldje, hozzányúlni, begyűjteni tilos! De Petra fanyar mosolyú vas-szmájlját csak nem hagyhatjuk ott az enyészetnek? Tavasz óta nézzük egymást.

Gál Florina fotója

Jurkó Petra fotója

Valahogy szokásunkká válik, hogy minden alkalommal az egyik vasúti sín keskeny szurdokán át, gyönyörű téglapaloták falai között botorkálva közelítjük meg a Szoborparkunkat. Így legalább elhaladhatunk a faépületekkel körbevett Kis Udvar mellett. A Kis Udvar a legkülönösebb hely a Vasgyárban. Mintha egy valamikori vezérnek az jutott volna eszébe, hogy csipkefüggönyös dácásját a Vasgyár szívében rejtse el. Az udvarka szűkös közepére odabiggyesztett kertidísznek egy karcsú gyárkéményt.

Szotyí örökutya mindig kísértőnkül szegődik, amikor áthaladunk az Oszlopsoron. Sajátos technikával kuncsorogja ki a törődést. Előreszalad, leül velünk szemben. Ahogy elhaladunk mellette, kevesünk hagyja simogatatlanul. A kiszuperált háztartási gépek roncstelepeinél fordul vissza.

A fiatalok számára olyan idegen ez a világ, hogy csak szótlan nézőpontokból tudnak gondolkodni róla. Kamerával a kezükben gondolkodnak: – Mi folyt itt? Ez meg hogy lehet? Kik voltak? Mit hagytak itt? Miért így?... – Nem, ez nem fotóstábor, bár az egyszerűség kedvéért annak hívjuk. Nem fotózni tanulunk. Illetve azt is, úgy melleleg, merthogy ragad, a kíváncsi agyaktól kitekintő szemek szívják a tapasztalatot, ahogy visszanezünk délelőttöként egymás képeit. A kamera csak eszköz, a hozzáférés lehetősége. Ez esik a kezünkre, hogy közelebb jusunk valahogy az ismeretlenhez.

A gyerekek a gyárat fényképezik, én meg őket. Kell a dokumentáció a projektelszámolóhoz. Nem bírok betelni a lelkesedésükkel, ahogy szépnek, lenyűgözőnek látják ezt a romhalmazt. A bulldózerkivánók meg kapják be, barbárok! Bár füstölögő gyárkéményeket a város közepén ki kívánna vissza?

Dr. Drótos László elvisz minket egy még működő kovácsműhelybe. Valami gubanc van, álldogáló munkások várják, amint egyik társuk feltornázza magát a tető alatti vasállványzatra, hogy valamit megbütyköljön. Aztán az összeszokott csapat rutinos mozdulatokkal elkezd taszigálni, hurcolászni a kemencéből kiszedett, hatalmas, izzó vaspogácsát. Hány mázsá lehet? Milyen közlelől okoz égési sérüléseket? Urai a helyzetnek, félelemnek szikrája sem rebben. A targoncás lazán tartott cigarettával, fél kézzel kormányozza a tüzes vasat fuvarozó járgányt. Az évtizedekkel ezelőtt hangoztatott munkásöntudat nekem ebben a képben testesül meg. – Meg a szolidaritás és az egymás iránti felelősség! – fűzi hozzá a Vasgyár egykori igazgatója.

A monstrosus képződmények között minduntalan rábukunk sajátos, mondhatni intim szegletekre. A hűtőtornyok között Emese megtalálja a placcot, amelyiken felravatalozhatnánk a Vasgyárat. Mellette a kémények mintha két hatalmas mécses lennének. – Egy éjszaka kijövünk gyertyákkal, fekete ruhában és megrendezzük a gyár temetését! – Az ötlet remek, el is szórakozunk rajta, de a Gyár még világosban is ránk hozza a frászt: valahol mindig nyekereg, csapódik, hörög valami. Sókajok szállnak, drótok lengenek. Kísérteties hely, hátborzongatóan szép. Egészen biztosan tele van szellemekkel. A Beteg Kisfiú é!

Boós Feri hoz videókat a graffitizésről, meg spray-ket, eszközöket a stenciles fűjához. A csapat hosszú órákra belemérik

a tervezés, megrajzolás, kivágás, falfújás procedúráiba. Időnként konzultálnak egymással vagy Ferivel, megoldásokat keresnek, segítenek tartani a stencilt, szabad falfelületet vadásznak, és csillogó szemekkel fűjják figuráikat a falakra. Az én oszlopos lábú, fekete kutyám például a nagy vasajtónak a táncterem felé eső oldalán van. Csóválja a farkát és ki van nyújtva a nyelve. Ha arra járnak, kérem, nézzék meg!

Amikor a Factory Fesztiválra érkező külföldi graffiti spillerek számára készítik elő a falakat, és lemeszelik a Beteg Kisfiú graffitijét, csalódottságunk vigasztalhatatlan: – De hát ezek világhírű mesterek! – Mindhiába, követeljük vissza a Beteg Kisfiút! Az már a mi emlékezetünk!

Próbálunk Erdély Miklós nyomdokain becsempészni olyan kreativitási gyakorlatokat, amelyek önmagukban függesztik fel a jól megcsinálhatóság lehetőségét, így kényszerít is. Hasra tett fényképezőgéppel vakfotózunk, a pincében direkt világítás mellett egymás mozgó árnyékát rajzoljuk körbe... A dripping meg az aszfaltfirka már elmarad: a tábor végére elementáris erővel tobzódik a megrendezett képsorozat – a Gyár végső birtokbavételének – vágya. A csapat kétfelé rebben. A lányok a Hivatalház elárvult lepukkantságában játszásként el az egykori titkárnők, szép asszonyok emlékezetét – Cindy Sherman eljött végre a szocialista Magyarországra! A másik csapat sűrített időben nyaralja végig a Vasgyár egzotikus helyszíneit. Vagon-piknik, Gyepű-Dubai, Turbina-rodeo... „Nekünk az LKM a Riviera!”

A gyár csábít: felmászni, bebújni, bejutni... Csupa lyuk, zárt ajtó, betört ablak. – Azért mindennek van határa! – A srácok kihúzzák a gyufát a kiegészített irodaháznál!

A tábor legeslegvégén, amikor a sztahanovista múltra emlékezve még egy napot ráhúzzunk, hogy befényképezzünk néhány kimaradt helyet, mikor hét nap folytonos aggodás – Ne mássz fejj! Gyere el alóla! Be ne menj! –, felszólítások tömkelege után megkönnyebbülten hazaterelem az utolsó táborlakót is, belém bújjik a kisördög: a „Ne fűrgyé le” vasajtó mögé be kell nézzek! Az egyik sarokpánt leszakad, az ajtó majdnem rám dől. – Ideje lesz most egy kicsit elhagyni a terepet, rendszerezni a képeket, dolgokat!

Ott van például a Gyepű. Egy hatalmas, üres terület az általunk bejárt gyár rész kellős közepén, körbevéve a gyár leplepusztultabb épületeivel. Törmelékkipacai között többször veszítettük egymást szem elől. Napsütésben, fáradtan átjutni rajta maga a nyomasztó végtelenség. Megtettük néhányszor. Mégis, ha most gondolatban körbenézek rajta, nehezen tudom felidézni épületeit. Még azok a fotók segítenek leginkább, amelyek a Gyepű fölé nyúló magasságból – „A Kéményből, amelyre Gergely nem mászott fel” – valahogy mégiscsak elkészültek. Azokról a fotókról értem meg, hogy az a hosszú fal, ami mögé mindig épületet képzeltem, csak egy magányos, csonka támfal, lebontották mellőle az üzemet. Klaudia mesélte, mekkora meglepetés volt, mikor ők ezt a valóságban is felfedezték.

A profizmus világán kívüli művészeti nevelés csendes paradoxona, hogy nem a jó művet kell akarni, illetve a jó képeket nem akarni kell. Azok úgy lesznek, melleleg. A lelkes figyelem képzeleti mentén megtalálják a felbukkanásukat. A gyár és a Factory mindvégig maga a megkerülhetetlen élmény. Figyelemben, lelkesedésben, képekben nincs hiány. Látványviláguk a kortárs képzőművészet törekvéseinek pazar felvonulási lehetőségét kínálja. Land art, street art, public art, readymade, koncept art – alkalmasabb helyszínt találni sem lehet. De a gyár vasakarátú, és csak fokozatosan hajlandó visszahúzódni a pedagógiai szándékok hátterébe: elébb az irdatlan vas- és betontömeg sokkoló formáin kell valahogy átrágni magunkat.

A tiltott-elhallgatott Zónában kóvályogva százával készültek a rácsodálkozás fotói. Majd kezdtek a képek között felbukkanni azok a jelenségek is, melyek mentén leginkább kifejezhetőnek tűnt ennek az egésznek a furcsasága: szokatlan növénykonstellációk, eszement színek, emberi nyomok, csökígyók, égbe szökellő nyúlványok, faktúrák, a térbe behelyezett testek szerepjátékai... S a vége felé már azt is kezdtük sejtetni, ki milyen helyzetekre érzett rá kamerával a kezében. Annika a drámai, Anna a szürreális részletekre lett figyelmes. Klaudia fotóin a kontúrok erősek, Gergely képein dübörög a tér, Petra művein absztrakt kompozíciókká válnak a részletek, Szilvi, Dia, Zsófi a megrendezett helyzetekben érezte jól magát, Flóri a testekkel, gesztusokkal, Bea a színekkal, Böbe a felületekkel bánt jól, Zoli képein a növények sajátos humorral váltak a gyár cselekvő entitásáivá. S amikor a Fabricius Anna által hozott feladatban a *Sztalker*-ből idézett mondatokat egyre táguló plánokban képsorozattá kellett szervezni, már a sorozat, minimális eszköztár, vizuális gondolkodás, kép–szöveg-visszony összetett problémamezeje is rátérhettünk.

A honlapra próbáljuk sűríteni, egymásra írni az emlékezés és az új történetek, elképzelések pontjait. A Vasgyárnak ez a képe már nem sokban hasonlít az eredetire. De az átirásban legalább nem a bulldózer szabja meg az irányt! A régi Hivatalházban őriznek egy gyönyörű, de meglehetősen megrongálódott makettet az egykori Vasgyárról. A makett hiányos, eltűntek részei. Várja a felújítást, az elhallgatás sűrű pora alóli kikecmergést. Felülről fotózott képe lesz annak a honlapnak a felülete, amelyen keresztül megmutathatjuk azt, ahogy bennünk megképződött a Vasgyár. Próbálok elhelyezni a fotóinkat rajta. Mentális térképem, a Vasgyár *Google Earth*-képe és a makett fotóját összevetve keresik helyüket az interaktív pontok. Nehezen áll össze az emlékezeti tér, a leképezett tér és a honlap konstruált tere. A maketten van egy sor olyan üzem, aminek már nyoma sincs, és hiányzik néhány fontos objektum. A *Google Earth* térképe még mindig mutat néhány olyan épületet, melyet már lebontottak. A Gyepű például az alapján értelmezhetetlen. Néhány fotóra valahogy rákerült olyasmi, amiről fogalmam sincs, hol lehet a valóságban. Rengeteg a jó kép, nehéz szelektálni. A rácsodálkozás fotóiból kerül ki a honlap dokumentációs része, – ahogy bejártuk a gyárat, szépen, sorjában. Mármint azt a részét, amit hónapok alatt be tudtunk járni. Majd valamikor, ha kerül rá pályázat, folytatjuk a többivel. A másik, inverz honlapoldalon, a *Vasgyári Látszóteren* másképp viszonyulunk a gyárhoz. Hozzáteszünk, átírjuk, szelektáljuk, szisztematizáljuk, kisajátítjuk, időnként háttérbe küldjük, felhasználjuk. Nem a lokális, hanem a vizuális jelenségek, problémák, kifejezendő tartalmak mentén szervezzük. Ide kerülnek a szerepjátékok, a gyűjtések, a konceptuális gondolkodás, a másként való fennmaradás – a továbbélés képei. Ekként tudunk hozzájárulni ahhoz, hogy maradjon a régiből a maradható, s jelenlét legyen ismét a gyárban.

Tuczai Rita

Pogonyi Dávid fotója

A projekt kortárs segítői: Kosztyi Klaudia és Pogonyi Dávid. Köszönöm segítségüket és lelkesedésüket!

A szövegben említett honlap megtalálható a www.diosgyori-kepgyar.hu címen.

A Filmgyár műhely 2011 februárjának egyik leghidegebb pén-tek délutánján kezdte el a közös munkát 15–22 év közötti fiatalokkal. Az alig fűtött helyiségben ülve nehéz volt bízni abban, hogy a diákok lelkesedése egészen május végéig töretlen marad, de az idő rácáfolt az aggályainkra. A Vasgyár télen még inkább lehangoló, viszont látványnak egyedülálló, ami egy filmes műhely számára kifejezetten inspiráló.

A műhely tavaszi etapjának tematikáját a Gyár és a Vasgyári kolónia történeti áttekintésétől indulva a filmtörténet helyi vonatkozásain át haladva építettük fel azzal a céllal, hogy a készülő rövidfilmek valóban erről a zárt és titokzatos világról szóljanak. Darázs Richárd, R. Nagy József, Dobák Judit és Báron György előadásai az említett témákat más-más nézőpontból érintve, archív fotóanyagokat, interjúkat, saját kutatásokat bemutatva tettek érdekessé és feldolgozhatóvá a néhai LKM világát.

A tervezett rövidfilmek sztorijai már ekkor körvonalazódtak a fiatalok fejében. A helytörténeti alapozást követően a filmek előkészítése következett. Olvadó hóban, esőben, tavaszi napsütésben, zöldülő gaz között jártuk és fotóztuk, mozgóképeken rögzítettük a terepet. A kezdetben nyomasztó közeg kezdett ismerőssé, befoghatóvá és befogadhatóvá válni. Lassan mindenkinek lett néhány kedvenc szeglete, ablaka, és ezekből a mozaikokból elkezdett felépülni a készülő filmek képi világa, amiben segítségünkre volt Fillenz Ádám, a *Pál Adrienn* című film operatőre is.

Minél több időt töltöttünk együtt a Gyárban, annál gyakrabban jártak be a stábok ráérő idejükben nélkülünk is fotózni, forgatni. Egyre izgalmasabbá vált a közeg, az „extrém kalandpark”-feeling mellett egy igazi „filmstúdiós” díszlet sajátos ötvö-zete jelent meg lelki szemeink előtt, ami erős motivációt, akár *ihletet* jelentett a továbbiakhoz.

Az egyik csapat kreatív dokumentumfilmbe kezd, amelyhez Dobák Judit antropológustól egy közel 10 éve rögzített interjú hanganyagát használják alapul. Újra meg újra meghallgatják, elemzik, majd helyszíneket, képeket keresnek hozzá és így tovább... készül a film!

Egy másik stáb kisjátékfilmet rendez, ahol egy apa–fiú–történet kapcsán tudunk meg információkat a Gyárról. A szöveget maguk fogalmazzák, érdekes találkozás ez a film szintjén is a múlt és a jelen között. Néhányan ezzel párhuzamosan érettségire készülnek, de a tavaszi szünetbe azért belefért a *casting* és a próbaforgatás is.

A forgatások mellett május 6–7-én kétnapos budapesti kirándulás keretén belül látogatást tettünk a Magyar Televízió

épületében, valamint bekapcsolódtunk a 42. Magyar Filmszemle vetítéseibe, szakmai programjaiba. A műhelyből négyen szombaton még felvételiztek a Filmművészetire is, soha jobbkor! A többiekkel a visszaútig megnéztük a Miskolcon forgatott *Utolér* című filmet, melyet Dyga Zsombor rendezett, többek között a Miskolci Filmalap segítségével.

Hát így zárult a tavaszi etap: összeráztunk egymással és a Vasgyárral is, elindultak a filmek, folytatás nyáron.

*

A 10 napos nyári táborba a tavaszi csapat 70%-a jelentkezett, amit sikerként könyveltünk el. Három stáb, három film és 6 új fiatal, akikkel a tábor ideje alatt fogtunk bele a negyedik projektbe. Munkamódszerünk a Nyugat-Európában már jól bevett filmes *workshop*-technika volt, egyfajta *pitching*-tréning keretében. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a stábok minden meghívott vendégünknek mozgóképben és 3–4 perces kommentárral bemutatta a projektet. Az így építő kritikákat kapott, a visszajelzéseket pedig a tábor vezetőivel közösen hasznosították és dolgozták fel. A konkrét gyakorlati tanácsokat Groó Diana és Herendi Gábor filmrendezőktől kapták, Báron György filmkritikus pedig egy próba-*pitching*-et rendezett, amely szintén sok hasznos részletre hívta fel az alkotó stábok figyelmét. A nézői és forgalmazói oldalt Aprily Zoltán és Deák Dániel, a dazoo.com két alapítója képviselte, véleményük megerősítést jelentett vagy éppen újabb kétélyeket szült.

Ebből a folyamatból egy rendkívül intenzív utómunka született, melynek köszönhetően egyre jobban letisztult a rövidfilmek képi világa, szöveges része és dramaturgiája. A fiatalok hatalmas elszántsággal dolgoztak a projekteken. Két filmterv konkrétan a nyári táborban fogalmazódott meg és került megvalósításra, ami ilyen rövid idő alatt komoly teljesítmény.

Mindemellett jutott időnk egy egész napos kirándulásra is, amikor ellátogattunk az etyeki Korda stúdióba egy kis feltöltődésre.

Összességében egy rendkívül sikeres és jó hangulatú tábor és tavaszi etapot tudhatunk magunk mögött, melynek eredményeként a Filmgyár műhelyben négy rövidfilm készült el. Olyan alkotások, melyek nem csak attól egyediek, hogy 15–22 év közötti fiatalok szemével láttatják az egykori és a mai Vasgyár történetét, de filmszakmai szempontból is megállják a helyüket.

Madaras Péter

FILMGYÁR

GYÁRSZTORI

A műhely első csoportja már jóval az indulás előtt összeállt, nagyrészt egyetemi hallgatókból (kulturális antropológia és történelem szakosok). A kapcsolódó helytörténeti kutatás, majd a fesztiválprogram előkészítése tette ki a sorozat gerincét. Az *Egyszer volt, hol nem volt Acélváros* kutatás ez úttal az *Acélváros – Miskolc retrúr* projekt keretei között folytatódott. A kutatási műhelymunka rendszerint több találkozót és több időt követelt, mint a tervezett, így gyakran összeültünk külön időpontokban. Néhány lelkes résztvevővel pedig belefogtunk a Civil Sziget pályázatba is.

A másik, középiskolás csoport esetében a *II. Műszakváltás* kiállítás, illetve a Hegyalja fesztiválra készülő civil pályázat jelentette a műhelymunka fő szálát. Bár ez a pályázat nem nyert, és kicsit el is szontyolodtak a résztvevők, a nyári táborba a legtöbben új energiákkal és motivációkkal vágtak bele.

A tábor első napjai kissé döcögösen indultak, majd – ahogy teltek a napok és haladt előre a műhelymunka – egyre inkább beindultunk, végül pedig több napot rá is húztunk, hogy elkészüljünk a kiállítással.

A két korábbi csoport résztvevői mellett új arcok is feltűntek, de hamar összekovácsolódott a táboros csapat. Ki honnan jött, hová jár, hányas cipőt hord, kinek mi a miskolci és miért, vagy mit jelent, hogy miskolci?

Az ebéd előtti szivacsgrödzés egy megbízható pont volt: lentebbről, fentebbről ugrálni, szivacscsatázni vagy éppen heverészni és bambulni.

A retró Miskolc filmklub során az *Etüdök az Egyetemről* (1968) és a *Mi városunk Miskolc* (1981?) került terítékre. Előbbi báját az amatőr felvételek és a mai füllel viccesnek ható narráció, erejét az archív felvételek adták. A másik, professzionális ismeretterjesztő- és propagandafilmként szintén az archív anyagnak köszönhetően bírt értékkel.

A szabadtéri programokkal nem volt szerencsénk:

Második nap megáztunk Garadna és Újmassa között, majd kelta mítoszba csöppentünk a Kohászati Múzeumban. A délutáni Felsőhámor–Csanyik-túrát sajnós a kitartó eső miatt el kellett napolni.

A tervezett, majd az esőzések miatt tologatott Perces–Ostoros–Csanyik-túra szintén elmaradt. Így az úttörő-vetélke-

dőt végül a Factory Arénában tartottuk meg. A gránáthajigálás, zsákbanugrás, lufifújás és perecevés örömeit két órsre bontva fogadtuk be, és az Álmos Mókus végül – nagy versenyben – alulmaradt.

A fotózást a Vasgyárban és környékén, az Újgyőri főtéren, a Bulgárföldön és a Kiliánban szemerkélő esőben kezdtük meg három csoportban.

A Lézerpontban a *Népszuper*, az *Eltűnő kismesterségek* és az *Irodagép-történelem* kiállításokat néztük meg.

A műhelymunka során a *III. Műszakváltás* kiállításra készültünk, vagyis a Factory Aréna galériájában lévő kiállítást bővítettük, ehhez egy új helyszín is kapcsolódott, a volt LKM Hivatalháza (a megnyitóra a Factory fesztivál első napján került sor, ami a különböző Tudásgyár-táborok közös programja volt). Két új táblán a csütörtöki fotózás képei tűntek fel, különböző tematikák mentén (pl. műszak-munka, egykor és ma, egymás szemében stb.), az egyik festett alapon. Elkészült még külön táblán egy rekonstruált brigádkirándulás története is, egy hirdetőoszlop archív, részben reprint plakátokkal, bővült továbbá a nagy-miskolci portrék sorozat és a vendéglátás-szórakozás blokk is.

A fesztiválprogram kissé háttérbe szorult a műhelymunka során, de a Factory Fesztiválra így is összeállt a program, a Szigetre pedig ki is bővítettük és sikerült be is jártni.

A tavaszi műhelyfoglalkozás és a nyári tábor másik pillérét a meghívott vendégek prezentációi, előadásai, interaktív foglalkozásai tették ki:

- Ágoston Kata: *Fazolák, a céhmester tréfája* (múzeumpedagógiai foglalkozás)
- Bereczki Zoltán: *Virtuális értékmentés – a diósgyőri vasgyár és a Google*
- Dobák Judit: *Élet a kolóniában*
- Drótos László: *A gyár jelene és jövője*
- Farkas Gyula: *Miskolc régen és ma*
- Kapusi Krisztián: *Levéltári kutatás, mi a levéltár?*
- Karlaki Orsolya – Fáy Ádám – Darázs Richárd: *Acélváros? Miskolc és a nehézipari örökség megítélése a közbeszédben*
- R. Nagy József: *A munkás életmódja*

Darázs Richárd

Egy kirándulás képei...

Történetkirakó-történetíró pályázat

Rakd össze a magad történetét a kis képkockákból! Használhatsz/használhattok akárhány darabot, tetszés szerinti sorrendben, és írd történetet is hozzá!

Küld be a sztorid bármilyen formátumban!
atjarok@gmail.com
3529 Miskolc, Testvérvárosok útja 8., IX/1.

A legjobb sorozatok és történetek felkerülnek weboldalunkra, és a kiállításon is elhelyezzük azokat! Képregények előnyben!

A fényképsorozat egy viszonylag kevés információt tartalmazó múzeumi albumból való. A feldolgozás során sokáig semmi konkrétum nem derült ki a jelenlévők kilétéről vagy a kirándulás idejével kapcsolatban. Szerkesztés közben nekünk is többféle sorrendbeli lehetőség közül kellett választanunk. (Később kiderült, hogy honnan érkezett Miskolcra a csoport, ezt azonban most még nem áruljuk el). Miskolc és környéke idegen szemmel – az egyszer volt kirándulók, és a XXI. századi időutazók szemével.

Az egyik eredmény megtekinthető a frissen megjelent *A Célváros. Egyszer volt, hol nem volt... Acélváros? Hétköznapok Miskolc rendszerváltás előtti évtizedeiben* című képeskönyv vonatkozó fejezetében, egy másik változat pedig a *Műszakváltás* kiállításon (a Factory Aréna galériájában és a volt LKM irodaházban) amelyet a gyárSZTORI-sztoriGYÁR helytörténeti tábor résztvevői, Kata és Reni készített.

HANGGYÁR

Az év elején indult Hanggyárban résztvevő fiatalok tevékenységei koncentrált formában jelentek meg a Tudásgyár nyári műhelyeiben, július 29. és augusztus 4. között, harminc fiatal részvételével. A zenei műhelynek három alappillére volt, egy technikai és két zenei kurzus.

Vörösfény

(betekintés az audiotechnikába, tematikus foglalkozások a stúdiótechnika megismertetése céljából)

A Factory Sport Arénában külön célra kialakított próbateremben kísérletezhetek azok a zenélés, az amatőr zenei kezdeményezések iránt érdeklődő fiatalok, akik már játszanak valamilyen hangszeren. A rendelkezésre álló eszközpark segítségével egyszerűbb demofelvételek elkészítésére is volt lehetőség. Az eddigi tapasztalatok alapján a zenei műhelyekben résztvevő fiatalok sokrétűbb és mélyebb érdeklődést mutatnak a hangtechnika és az ahhoz tartozó műhelytitkok iránt. Így indokoltá vált olyan foglalkozások szervezése, mely a célcsoport saját érdeklődési köréhez szorosan kapcsolódva betekintést nyújthat az audiotechnika és a zenekészítés világába. A műhelyfoglalkozások során olyan előadásorozatokat szerveztünk, melyek széles körben ölelik át a témát az akusztikai alapismeretektől a PC alapú házi stúdiók felépítésén át az élő hangosításig. A résztvevő fiatalok a Factory Fesztivál színpad-, hang- és fénytechnikai installációiban is segídezhetek, ezáltal betekintést nyerhettek valós körülmények között a szakma rejtelmeibe. Az elsajátított ismereteket később önállóan is használni tudták, így a Hanggyáros fiatalok a Tudásgyár többi műhelyeinek biztosítottak technikai háttértámogatást. Itt elsősorban hangosítási feladatokat láttak el, projektorokat telepítettek a Szöveggyár, Filmgyár és a Deszka műhelyek részére.

DJ Labor

(azonos érdeklődési körű fiatalok, zenegyűjtők csoportos foglalkozása)

A DJ Laborban lehetőséget biztosítottunk olyan eszközök és kiegészítők (lemezájátók, keverők, lejátszótűk, samplerek, hangrendszerek, kábelek stb.) megismeréséhez illetve használatához, melyek a lemezlovas szakma elengedhetetlen kellékei. Emellett mixelés- és scratch-technikákat leshetnek el a térség legjobbaitól és új zenei irányzatokat ismerhetnek meg. A nyári műhelyekben közösen zenélhettek a fiatalok, akik így egymás zenei ízlését is megismerhették, majd később mixeiket a nagyközönség előtt is bemutathatták, a Factory Fesztivál elektronikus zenei színpadán augusztus 4–6 között.

Dobszerda

A Dobszerda egy hangulatos szabadidős programot kínált azoknak a fiataloknak, akik nem igazán tudtak mit kezdeni a szünidő alatt. A Factory Arénában július 29. és augusztus 4. között szervezett csoportos összejövetelek során a fiatalok egy közös együttműködésben vehettek részt a délutáni, koraesti órákban. A program nagyon jó hatással volt a fiatalok koncentrációképességére és általános közérzetére is, mivel a közösségben megvalósuló ritmusok elősegítették az összetartozás érzését, növelték az egyéni sikerélményt, emellett a zenealkotás íratlan szabályainak nevelő hatásai is érvényesültek: az alkalmazkodás, egymásra figyelés, kompromisszum. A programelemhez több helyi dobos is csatlakozott, hogy átlenítsék a bizonytalan fiatalokat a kezdeti nehézségeken.

DESZKA

Nyílt tárgyalás

A bírósági tárgyalás véget ért, az esküdszék azoknak az érvelését fogadta el, akik szerint a halódó vasgyár épületeit legalább részben le kell bontani, hogy az ipari örökség semmire sem használható romjainak helyén új élet sarjadhasson: gyáracsarnokok, lélegző zöld felületek, a kortárs művészeteknek, a szórakozásnak otthont adó létesítmények. Észszerű döntés született: az esküdtek előbb azt mérlegelték, a tárgyalás külsőségeit vegyék-e figyelembe – színészi alakításként gondoljanak-e arra, amit láttak –, vagy engedjék át magukat az érvek meggyőző erejének. Utóbbi választották, akár ösztönösen igazodva ahhoz a szándékhoz, amely a bírósági tárgyalást 2011. augusztus 4-én életre hívta.

A tárgyalás a Tudásgyár színházi táborát záró esemény volt: a résztvevők (borsod-abaúj-zempléni középiskolások) két héttig dolgoztak együtt a Maladype Színház művészeivel, Balázs Zoltán rendező irányításával. A mai magyar színjátszás és a hazai független színház egyik legfontosabb műhelyének tagjai azt vállalták, hogy a tizennégy nap alatt betekintést engednek alkotói módszerükbe, és a helyszín adottságait figyelembe vevő előadással fejezik be a programot. A vele együtt töltött közös időben Balázs Zoltán többször hangzott: két hét nem csekély idő, és talán még elég lenne ahhoz is, hogy valamilyen jelenetsort begyakoroltasson, de nem a reprodukcióra való képességet szeretné erősíteni, hanem a színházi élményt életet gondolkodás felé vezetne – így bár a bírósági tárgyalás formaként, a Vasgyár pedig témaként több alkalommal használatban volt, a táborzárás aktusában mégsem a rutin öltött testet. Fordulataiban váratlan volt a játékokban résztvevők számára is – alkotó módon használták a Balázs Zoltántól kapott tudást –, és a történetet figyelmükkel megtisztelő nézőknek is. Utóbbiaktól származó reakció, hogy ezt a színházi játékot a Miskolcot irányító politikai elit részvételével is meg kellene ismételni, vagyis a közönség tagjai – egyik nézői élményükként – ráébredtek a színház használhatóságára, és képesek voltak ezzel kapcsolatos elvárások megfogalmazására.

Hogy a színház a közjó érdekében igénybe vehető eszköz, egyébként nem új gondolat, a praxis helyességét igazolja például Augusto Boal munkássága. És Boalnak magyar követői is vannak: 2010 nyarán a borsodi Ároktőn és Szomolyán próbálta problémamegoldásra használni a színházat a Schilling Árpád és Takács Gábor jegyzte Új Néző program (lásd Műút 2010021, Balogh Attila interjúja Takács Gáborral). De míg az Új Néző az úgynevezett cigány–magyar együttélés konfliktusait próbálta oldani, a miskolci vasgyár sorsáról folyó tárgyalás a helyzet megoldásának gyorsításában kaphatna szerepet.

A Vasgyár százharminc hektáros terület Miskolc szívében. A miskolciak számára egyértelmű jelképe az ipari múltnak. Annak a termelési kultúrának, amely ebben az évszázadban már folytathatatlan, és a jövő hiányának. Vagy pontosabban definiálatlanságának: az elbizonytalanodásnak, a döntésképtelenségnek – hogy kezdeni kellene valamit ezzel a területtel, de hogy pontosan mit, az erre vonatkozó civil kezdeményezésekben a mindenkori városvezetés nem találja a helyét. Hol a feladatának érzi, hol elejti

a fonalat. Nem véletlen, ha a Tudásgyár célja – a kortárs művészetek értelmének megvilágítása mellett – az is, hogy felhívja a figyelmet a megoldatlanságra, illetve hogy a kortárs művészetek segítségével próbáljon új pozíciót, opciót ajánlani a gyárterület jövőképeinek megfogalmazásához.

A Boal-féle társadalmi szolgálat egyébként nem a Maladype színházi eszménye, de a társulatukat működtető gondolat – tudniillik a színház: találkozás – magában foglalja azt a feltevést is, hogy az élménnyel a befogadónak is kellene valamit kezdenie. A Tudásgyár Deszka nevet viselő műhelyének létjogosultságát az a felismerés adja, hogy a nézőnek ehhez segítségre lehet szüksége. Miközben a színház közösségi élmény, ennek megélésében a néző végtelenül magányos, különösen a magyar színházi rendszerben, amelyben az előadások létrehozásán túl kevés pluszt nyújtanak a nézőnek a megértés segítése érdekében (az a gondolat, hogy ez egyébként szükséges lenne, ma már nem kizárólag a független színházak sajátjának tűnik, de az elszánás mégis csak az olyan műhelyek nevéhez köthető, mint a Krétakör, vagy éppen a Maladype).

A Deszka műhelyfoglalkozásai eltérő színházfelfogások szellemében tevékenykedő alkotókkal – a konzervatív és a modern színház képviselőivel, drámaírókkal, a színház egészét figyelő kritikusokkal – hozzák össze az érdeklődőket, s lehetőséget adnak a színházi és színházközeli emberek nézőpontjának, alkotói felfogásának a megismerésére. A Deszka 2011-ben és 2012-ben esedékes programjaiban keveredik az elméleti felvetés – mi a színház, mi nekünk a színház; és a gyakorlat – hogyan értelmezzünk szöveget, színházi teret, helyzetet, javunkra válhat-e az átélt élmény, mit kell tennünk annak érdekében, hogy így legyen. A két félév közé ékelődött nyári táborba a Maladype Színház kapott meghívást: az ebben az évben tízesztendő társulat lételeme a változás – útkereső, következetes az önfejlődésben, a saját közönség építésében – az általuk létrehozott előadások hasonlíthatatlanok, egyedi hangjuk gazdagítja a magyar színház egészét, és megkülönbözteti őket minden más műhelytől, a művészi minőségük vitathatatlan, ezt kritikai reputációjuk is igazolja.

A Maladype-tábor a tabukkal kívánt foglalkozni, egy újkori helyi legenda, a beteg kisfiú története köré csoportosítva mindazt, ami erről elmondható. A színházi hagyomány gyakran említi, hogy a felhagyott termelés helyszínein, a kitört ablakú, düledező csarnokokban – amelyekből mintha a H-bomba az egyik pillanatról a másikra kivonta volna az emberi életet – rejtőzködik a beteg kisfiú, és hogy valójában mit csinál, ennek eldöntésében a képzelet szabadsága teljes (a kisfiúról készült ábrázolás, egy falrajz lett a Tudásgyár emblémája). Balázs Zoltán a tabu témáit végül nem egyetlen egységgé rendezte, hanem eszközként használta: a tiltásokkal korlátozott tevékenység vállalása vagy elfogadása a gyakori beszélgetések témája lett.

A beszélgetés Balázs Zoltán módszerének alapja. A mit teszünk vagy mit nem teszünk választása, az ezzel kapcsolatos dön-

tések indoklása, vagy ahol a döntés nem tudatos, az ösztön(ös cselekvés) értelmezése elsősorban a megismerést segíti: a másik ember megmutatkozása az én keresésének akarását is ösztönzi, de legalább az önreflexiót: ő így ő, én így vagyok én. A beszélgetések központi eleme az intenzíven kérdező személy, aki nemcsak a témát választja meg és vezeti végig, de folyamatosan összegez, ebből új kérdést indít, és bármelyik pillanatban az elhangzottak rekonstruálására szorít: hogyan történt, amit hallunk, jól értetük-e. Jól figyelünk-e. Ez olyan aktivitást feltételez, ami a Balázs Zoltán vezette beszélgetéseket elemeli a hétköznapi cselekvések sorából, a társadalmi érintkezésnek tétet ad, az ebben résztvevővel szemben elvárást támaszt – elsősorban a gyors és őszinte, a megfogalmazás, vagyis a keresettség szándékával nem felülírt reakciót. Az ennek való megfelelés tartós szellemi (és fizikai tünetekben is megmutatkozó) igénybevétellel jár.

A figyelem – a megismerés mellett – a reakció alapja is: bármi hangzik el vagy bármi történik, onnan és abból kell a válasznak következnie – ez a találkozás lényege és értelme. Az akcióreakció hol játékos, hol életszerűen ismerős: fekete-fehér, igen-nem, szólánc, eljátszott televíziós műsor (egyenes beszéd). Vagy mint többször: bírósági tárgyalás, amelyen a vasgár sorsa éppen úgy megítélendővé válik, mint az, hogy mit jelent Balázs Zoltán itt alkalmazott módszere azok számára, akik részesei. A tárgyalás hasznos keret bárminek a megindokolt, felépített elbeszéléséhez, az érvelve meséléshez, az apró igazságok új összefüggésben való megmutatásához, néha fájó, néha mulatságos, és hol igazságos, hol igazságtalan átfordításához. A komoly játékhoz, amely mögött mindig ott van a tetszik-nem tetszik kétpólusú rendszerét szétfeszítő ítélet (hol a bíróé, hol az esküdteké, hol a nézőké).

Nem beszélünk színházról – ez gyakori mondata a Maladype-tábor két hetében Balázs Zoltánnak, aki rendre kifejti: a színházcsinálás több, mint ami két hét alatt megmutatható, megtanulható/megtanítható. Így nem kérdés, hogy színház-e, ami a Maladype-táborban születik. De máshogyan mégis csak kérdés: bevezetés ez a hagyományostól eltérő színházi gondolkodásba, hogy tehát a színház valahol a kérdés, a figyelem, a koncentráció háromszögében is elhelyezhető, és ebből a szempontból nem kell okvetlenül különbséget tennünk az előadói és befogadói helyzetek között. És akkor sem haszontalan, ha történetesen tényleg nem színház, hiszen nem kevesebbet tesz hozzá az életünkhöz, mint a tudatos és figyelmes lét értelmének tudását és esélyét.

Bujdos Attila

A táborban részt vett Maladype-tagok:

Balázs Zoltán, Faragó Zénó, Lendváczy Zoltán, Ligeti Kovács Judit, Orosz Ákos, Páll Zsolt, Tankó Erika, Mátrai Mirella.

MŰGOND

A Tudásgyár-projekt irodalmi szekciójának egyik résztvevője a MŰGOND irodalomkritikai műhely. Mivel a műhely szakmai vezetője Jenei László, a Műút irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat kritikarovatának szerkesztője, érdemes néhány szót ejteni e tevékenység előzményéről. A folyóirat ugyanis egyszer már, 2007 és 2009 között működtette Műgond elnevezéssel a kritikai műhelyét, ahová akkor is miskolci egyetemistákat hívtak. Ez az időszak kiemelkedően sikeresnek bizonyult, több olyan akkori hallgató (doktorandusz), aki részt vett a munkánkban, mára sikeresen szerepel az irodalmi nyilvánosságban, kritikáikkal rendszeresen találkozhatunk. A Műút folyóiratban is publikálási lehetőséghez jutottak, de azóta az ország legjelesebb fórumain is találkozhatunk nevükkel (így például Szőke Kornélia, Nagy Bernadett, Garadnai Erika, Nagy Csilla).

A Tudásgyár-projekt keretében módunk nyílt e tevékenység újragondolására és újbóli elindítására. A Miskolci Egyetem vezetősége, elsősorban Dr. Illésné dr. Kovács Mária, a Bölcsészettudományi Kar dékánja is támogatta az ügyet. A foglalkozásokat heti rendszerességgel – egy-egy alkalommal népszerű kortárs írók, kritikusok meghívásával és bevonásával – a Miskolci Egyetemen, pontosabban az Egyetemi Könyvtárban, valamint a Műút folyóirat szerkesztőségében tartottuk, elsősorban egyetemistáknak, de a téma iránt érdeklődő minden fiatal számára nyitottak voltunk. A foglalkozások a szorgalmi időszakban szerdánként 17 órai kezdéssel kerültek megrendezésre.

Tizenhárom résztvevővel kezdtük el a munkát, ők teljesítették is az előírt programot: Barcsai László, Barta Nikolett, Bartos Lídia Lelle, Bereti Gábor, Dudás Ágnes, Dudás József, Garadnai Erika, Kelemen Gábor, Losonczy Erika, Martis Zsombor, Ördög Anita, Pálfi Dorina, Polák Péter.

Célunk az volt, hogy részben elméleti-történeti, részben pedig gyakorlati ismereteket adjunk át a műhelyeseknek. Általánosságban célunk volt a kritikai attitűdhöz kapcsolódó készségek fejlesztése, ezért hallgatóinkkal megismertettük a műelemzés és műbírálat hagyományait, a magyar és más nyelvek irodalomkritikai gondolkodásának jellemzőit, irányzatait a kezdetektől napjainkig. Bemutattuk a mai magyar kritika műhelyeit és fontosabb személyiségeinek munkásságát, de fontos célunk volt (a Műút folyóirat adottságaival fokozottan élve), hogy a hallgatóink az itt elsajátított tudással felvértezve könnyebben eligazodhassanak a mai irodalmi lapszerkesztés alapvető kérdései közt is, bemutattuk számukra a tanulható/tanítható gyakorlati ismereteket, kezdve a könyvkiadókkal való kapcsolattartástól egészen a beérkezett kéziratok gondozásáig. Kiemelten törekedtünk arra is, hogy a megszerzett tudás birtokában hallgatóink immár mint kezdő kritikusok publikációs lehetőségekhez is jussanak, segítjük őket első publikációik szakmai kontrolljával, menedzselésével is.

Kővári Szimonetta

Látjuk a zenét

(*A szem muzsikája* – a Miskolci Nemzeti Színház táncszínházi előadása)

„A szép mozgás a szem muzsikája.”
(Anatole France)

Az Anatole France-tól származó híres mondat magában foglalja a Miskolci Nemzeti Színház (MNSZ) tánctagozati évadzáró előadásának fő mondanivalóját, és címét is innen kölcsönzi: *A szem muzsikája*. A két egyfelvonásos darab egy cím alatt történő egyesítése hangsúlyozza a hangulatában egyébként teljesen eltérő koreográfiák mondanivalóját. Az előadás olvasata a mozgás és az érzelmek sokszínűségében keresendő, nő és férfi saját individuumban és kettejük örök egységében. A tánctagozat korábbi, irodalmi alapokra épülő produkcióival ellentétben ezen előadás koncepciója zene és mozgás egységében bontakozik ki. Krámer György feleleveníti Liszt hagyatékát, Kozma Attila pedig megismerteti a nézőket Jesse Cook zenei világával.

Liszt-etűdök

Az előadás első része a *Liszt-etűdök* alcímet viseli. A Liszt-év – Liszt Ferenc születésének 200. évfordulója – alkalmából Krámer György koreográfus (az MNSZ tánctagozat-vezetője, Harangozó-díjas) időszerűnek érezte azt boncolgatni: milyen viszonyban van a ma embere a romantika zenéjével. A VFM¹-nek adott nyilatkozatából megtudhatjuk, hogy szerint manapság nem „fogyasztjuk” a romantika termékeit, azok távol állnak tőlünk. Ő a darabban ezt a távolságot szeretné valamennyire át-hidalni és visszarepíteni a közönséget a romantika életérzésének birodalmába.

Amikor elcsendesedik a nézőtér és alkalmunk van jobban szemügyre venni a színpadképet, az első ránézésre mintha egy zongoratemetőre emlékeztetne – egy elhagyatott, óriási zenedobozban (dízlettervező: Lőrincz Gyula). A fehér padló és a két oldalt fehér, szemben fekete lepellel körülhatárolt tánc térben rendezői bal oldalon oldalára fektetett zongorát látunk a fedele nélkül, majd fokozatosan ellenkező irányba haladva felfedezzük a zongora egyéb részeit is; a színpad hátsó részén a klaviatúrát, majd a fedelet úgy kitámasztva, mintha az még mindig a zongorán lenne. A rendezői jobb oldalon azonban egy ép zongora áll, székkel – várva, hogy valaki megszólaltassa.

Az elsötétített térben egyszer csak megjelenik egy nő (Szalay Olimpia), mai öltözékben (jelmeztervező: Zeke Edit): laza farmer, színes top, rózsaszín vastag öv és baseball-sapka, ezüstszerű sportcipő és táská – mely egy nagy, régi kazettás magnó képét viseli. Előre jön, középen megáll, cipőváltás és némi bemelegítés után beteszi fülhallgatóját a fülébe, elindítja mp3-lejátszóját – hiphop-zenét hallunk a hangszórókból, felgyullad egy kisebb négyzet alakban a fény körülötte, ő pedig gyakorolni kezd. Többször előveszi zsebéből és megállítja a lejátszót, hogy nyugodtan begyakorolhasson egy-egy mozdulatot, melyet elsőre nem sikerült végrehajtania. Majd kimerülten leül a földre, felhúzza térdeit, kezével körbekulcsolja és fejével ráhajol.

Feltűnik egy mezítláb, csupa feketébe öltözött férfi (Gál Lóránt), kezében hosszú, fekete, vékony bottal. A nő háta mögé lépdél, aki nem veszi észre őt, és botjával – egy helyben állva – kört ír le a földön a lány körül. Erre ő felkapja a fejét, majd

a bot mozgásának megfelelően mozogni kezd. Mintha egy 19. századi láthatatlan tánctanár finom, nőies mozdulatokra sarkallná modern kori tanítványát. Néma csendben. Megszületnek a mozdulatok a bennünk élő és szóló zene ritmusára, melyhez a lány hozzáadja saját stílusát.

Aztán megjelenik a színen még négy nő és három férfi, vagyis a többi táncos, és a zongoraművész, Bódi Tamás, a színház korrepetitora. A nők (Bányai Mirjam, Handa Dalma, László Livia, Varga Renáta) a barna, a kék, a szürke meleg árnyalataiban pompáznak selymes-tüllös hosszú ruháikkban; a „hiphop-lány” is kap tőlük egy csodás zöldes-szürkés árnyalatú ruhát, melyet magára ölt a színen, a színpad hátsó részében. A négy lány ruhája egyforma szabású, hosszú szoknyarésszel, felül testhezáll, a ruhához színben illő átlátszó, csipkehatású hosszú ujjal. A férfiak (Fúzi Attila, Muresan M. Aurel, Papp Bálint András) a nőkhöz hasonlóan az említett színek meleg árnyalatait viselik hosszú, buggyos ujjú ingjeiken, és más-más, egyedi nyakkendőiken; valamint fekete, egyenes szárú nadrágot.

A darab középpontjában – a „hiphop-lányon” kívül – a két feketébe öltözött táncos, Varga Renáta és Gál Lóránt áll. Varga Renáta ruhája a hangsúlyos, fekete színen kívül a felső rész kialakításában tér el, pántos megoldású; Gál Lóránt viselete pedig nagy, fodros „nyakkendőjében” különbözik leginkább a többi férfitől.

Amikor felcsendül Liszt zenéje – amely többnyire az *Esti harmóniák* című zongoradarabról táplálkozik – a színek, a mozdulatok és a zene kavalkádja a mai hiphopos zenei közegekből egy csapásra visszarepít minket a XIX. századba. Az élő zene, valamint a modern, kortárs tánc egymásra reflektál. A zene hol lágy, hol szaggatott és éles dallamát a hosszú, elnyújtott és kimért, valamint a gyors és apró mozdulatok festik a szemünk elé. A „hiphop-lány” a többiekétől „tanul” és a többiekét tanítja – így születnek meg például a lassított hiphop-mozdulatok. Minden táncos kap külön teret; több páros koreográfiát látunk más-más szereplőkkel.

A szétszedett zongora kellék és díszletelem egyben. Csodálatos, amikor a „fekete nő” az oldalára fektetett zongora tetejére fekszik és lassan, kecsesen, mint egy megelevenedő lány dallam, lecsúszik a zongora ívén. Máskor pedig a „fekete nő” megpendíti lábával az oldalára fektetett zongora egy húrját, mire a „fekete férfi” megüt egy húrt a kezében lévő zongorakalapáccsal, és így tovább, váltakozva az „örületig”. Eközben egy másik páros befekszik a zongorafedél alá, ellentétes oldalakról és úgy tesz, mintha aludna. Majd a klaviatúra is az előtérbe kerül: elhosszabb nekünk Liszt zenéjét, az eszközt, melyen a mester művei születtek, miközben a táncosok egymás mellett, a billentyűzet mögött állva egyszerre végzik felsötetjükkel a „hiphop-lánytól” tanult koreográfiát.

¹ Videó Fotó Magazin, http://www.vfm.hu/index.php?page=videok&video_id=297&title=A_szem_muzsik%E1ja_-_Adicto,_Liszt_et%E1Fbd%E1k_%28F%E5pr%E3ba_a_Csarnokban%29

A *Liszt-etűdök* koreográfiája érdekes eredménye annak, amikor találkozik a múlt zenéje és a jelen mozgáskultúrája. A koncepcióban mintha felfedezni vélnénk, hogy az egész talán csak a „hiphop-lány” képzeletében játszódik, vagy talán a zongoristáéban, aki mozdulatokban látja maga előtt megelevenedni a dallamot? Annak ellenére, hogy Liszt zenéje nem emészthető könnyen mindenki számára a sokszor szaggatott és magas hangzással, az előadás egyértelműen felkavarja és egyben megnyugtatja a lelket, elgondolkodtat és megérint.

Adicto – A szenvedély rabjai

Az előadás második része, az *Adicto* Kozma Attila koreográfus nevéhez fűződik, akit Jesse Cook gitárművész zenéje ihletett meg. A párizsi születésű Jesse Cook jellemzően jazzt, funkot, latin- és világzenét játszik. Felcsendülnek flamencós és kissé keletesebb hangzású dallamok is, szöveg nélküli és különböző nyelveken (spanyolul, angolul) megszólaló zeneszámok is. Varázslatos dallamok, gyönyörű ruhaköltemények és magával ragadó koreográfia – a második egyfelvonásos határozottan a szenvedély rabjaivá teszi a nézőket is.

Huszonöt perc szünet után felfrissülve, az előzőekben látottakat elraktározva lépünk be újra a nézőtérre.

Az elsötétített tér ellenére is látjuk az új díszletet, de ebből még nem feltétlenül sejtjük, mennyire más hatások fognak érni bennünket. A fehér és fekete leplekkel körülhatárolt táncter marad. A szemközti falon, kissé szemmagasság felett egy hatalmas lépesméz-darabra emlékeztető, napsárga elem függ. Alatta egy lejtős emelvény – padlója mintázatául egy reneszánsz festményre emlékeztető részletet fedezünk fel, melyen mezítelen, testüket itt-ott lepellel eltakaró alakok fekszenek. Az emelvényen rózsaszín kárpitú, arany színű vázú, háromszemélyes, díszes pamlag. Ennek egy-egy hasonló, kétszemélyes változata megtalálható még a táncter jobb és bal oldalán is, a nézőtérre merőlegesen, középtájékon az oldalfalak mentén. Továbbá az oldalfalak mentén és hátul találunk még fém szobainasokat. Az emelvény két oldalán egyéb ülőalkalmatosságokat is látunk; valamint az emelvény mögött, azzal párhuzamosan egy pultot poharakkal.

Teljes sötét, majd halvány fényben látunk egy férfit (Gál Lóránt) és egy nőt (Varga Renáta) az emelvény pamlagán ülve. A nő barnás árnyalatú, hosszú köpenyt visel, fején lila tollász, köpenyétől megszabadulva lila, fűzős, ujjatlan *body* fedí mindössze a testét. A férfin laza, könnyű anyagból készült szürke nadrág, szétgombolt rózsaszín ing és sötétszürke zakó van – fején szokatlan „paróka”: mintha piros rasztafonatok lógnának a vállára, melyeket homlokán egy kendővel fog le.

Ekkor halljuk meg először a zenét – gyors, felfokozott hangulatú, szenvedélyes dallamok dominálnak az előadás során, melyet olykor lassabb, nemcsak a testi, hanem a szerelmi vágyat is megidéző melódiák színesítenek. Alapvetően szaggatott, erőteljes, intenzív mozdulatok jellemzik a koreográfiát – különösen nagy szerepet kap a kéz. Ebben a darabban is több kombinációban mozognak – van, hogy mindenki táncol, vannak szólók, csak férfi, csak női és páros koreográfiák is. A létszám egy fiúval bővül a *Liszt-etűdökhöz* képest (Lukács Ádám m. v.).

Amikor kibontakozik a többi táncos is a köpenyekből, megpillanthatjuk a lányok színpompás, változatos ruháit. Itt már megjelennek harsány színek is, a rózsaszín és lila árnyalatai, de a fő színek a pasztellzöld és a barna. A ruhák szabása eltérő, miniruha és buggyos nadrág is van a repertoáron. A férfiak jelmeze teljesen egyforma, megegyezik a már ismertetett férfi leírásával, többnyire azonban meztelen felsőtesttel jelennek meg. A barnás-bézs köpenyek újra és újra előkerülnek, van, hogy a koreográfia kellékeként. Ahogy haladunk előre az előadásban, egyre több kellék kerül elő. Már a darab elején, az első képben a pamlagon ülő férfi bepúderezzi a nő arcát. Az est során mind a tízen végig mezítláb táncolnak, egyetlen Jesse Cook-szám koreográfiájában vesznek fel a lányok magas sarkú cipőt. Érdekes, hogy a női csábítás kellékei dominálnak – a férfiak megjelennek legyezővel, rúzzsal.

Mintha valamilyen latin zenével megfűszerezett mediterrán esten lennénk – mindezt az *Ezeregyéjszaka meséinek* hangulatában átélve. A középpontban egyértelműen a lilaruhás és fejdíszes

nő (Varga Renáta) áll. Látszik, hogy tisztában van azzal, milyen hatékonyan képes elcsábítani a férfiakat, és mintha a csábítás fortélyait „tanítaná” a többi lánynak. Az előadásban nincs semmiféle obszcén tartalom, és egyetérték Kozma Attila koreográfussal, hogy a darab mindenki számára élvezhető, aki már kicsit is volt szerelmes.²

Hangulatában az *Adicto* mindenképpen közelebb áll a mai fiatal közönséghez. A rendkívül aprólékos mozdulatok miatt azonban – ahhoz, hogy azok egyszerre történjenek ott, ahol kell – talán a körülbelül másfél hónapos próbaidőszaknál többre lett volna szükség – főleg, hogy igazából két darab koreográfiáját kellett betanulniuk. Tekintve, hogy az előadás sodrása hihetetlenül magával ragadja a nézőket, és a táncosok személyében is felettebb attraktív látványban részesülünk, az

esetleges pontatlanságokon nem nehéz átsiklania a néző tekintetének.

Bár irodalmi alapja nincs a koreográfiának – történet természetesen mindig van, és az mindenkinek más; de bármely néző elmondhatja, hogy a szenvedély, a vágyakozás mindkét egyfelvonásos alapját képezi. Varga Renáta és Gál Lóránt nemcsak a koreográfia és a jelmez miatt emelkedik ki a táncosok közül, hanem pontos, fegyelmezett mozdulataikkal, kifejező játékkal. Sok múlik azon, hogy a táncosok mennyire érzik magukénak a betanult mozdulatsorokat – a táncotagokat tagjain egyértelműen látni, hogy élvezik, amit csinálnak. És minket, nézőket így tudnak a legteljesebb élménnyel megajándékozni... körülbelül két órára mi is *láthatjuk – a zenét...*

² A VFM-nek tett nyilatkozatából.

Bócsi Krisztián fotói

Acélkombinátok, körgyűrűk, betonpiramisok

(Múltbéli kelet-európai iparvárosok –
a kortárs próza közvetítésében)

Nemrég olvastam egy cikket a lengyelországi Łódź városáról, melynek hatalmas textilipara is a rendszerváltást követő évtizedekben ment tönkre (közel ezer ipari épületből alig százötven maradt meg, ezek közül is sokból üzletközpont, múzeum stb. lett). Hasonló fel lendülésről tudósító diaképes beszámolót kaptunk a **miskolci Tudásgyár-projekt** tavalyi bevezető rendezvényén is, csak éppen Németországra vonatkoztatva. Sajnos mife lénk ez a viszonylagos javulás, ez a rekultiváció (vagy nevezzük inkább modernizáció- nak?) még csak nagyon az elején tart. Miként az elején tart azokban a nagy múltú közép- és kelet-európai, derékba tört fejlődési ívű ipar- városokban is, melyek felől az irodalom köz- vetítésével hírt szerettünk volna kapni. Ez a három egykor jelentős iparváros: Nowa Huta, Minszk és Harkov. Renata Radłowska *Nowa Huta-i szappanopera* című könyvéből Kertész Noémi, Artur Klinau *A Napváros. Minszki úti- kalauz* című esszéregényből Pálfalvi Lajos, és Szerhij Zsadan *A körgyűrűk szomorú démonai* című regényéből Körner Gábor fordításában olvashatunk részletet.

Artur Klinau

A Napváros. Minszki útikalauz

(részletek)

A Napvárosban születtem. Az első emlékem róla egy hatalmas betontömb, amelyre megpróbáltam fölmászni. Fölkúszom a hideg, szürke lapra, kézzel-lábbal, sőt még a fogammal is kapaszkodom bele, amikor pedig nagy nehezen följutok a csúcsra, újabb betontömb tornyosul előttem, pont olyan, mint az előző. Fölmászom rá, és látok még egyet, aztán meg a következőt és az utána következőt.

A betonpiramis, amelyre föl akarok kapaszkodni, csak egy szimpla lépcső, ezen lehet fölmenni a Lomonosov utcai bérház első emeletéről a másodikra. Gyerekkori barátomhoz, Igor Brandinhoz indultam, aki egy emelettel fölöttünk lakott, és ő is a Napvárosban született, 1965-ben, mint én. Még nem tudom, hogy az ember ugyanebben az évben lépett ki először a kozmikus térbe, a Beatles pedig forradalmat csinál a nyugati fiatalok fejében, három évvel azelőtt pedig a Napvárosból indult el egy bizonyos Lee Harvey Oswald, hogy meggyilkolja Kennedy elnököt, Moszkvában pedig megfosztották a hatalmától Hruscovot a Politikai Iroda összeesküvői. Megkezdődött a Brezsnyev-korszak.

Egyszerűen vendégségbe megyek a barátomhoz. Jobban mondva négykézláb mászom, mert járni még nem tudok. Ezért tűnik minden lépcsőfok óriási, nálam magasabb falnak, az egész lépcső pedig gigantikus, hideg kőpiramissá változik. A nap további eseményei elmosódtak az emlékezetemben, ugyanezt mondhatom a következő napok többségéről is. Megint fehér és fekete vonalak, rajzok és pontok ugrálnak a vásznon. De a betonfal megmaradt e város emblémájának, olyan egyszerű és rejtélyes, mint Kazimir Malevics fekete négyzete.

Ha vonattal érkeztek Európából Minszkbe, át kell jutnotok a tisztítótüzőn, át kell lépnetek az első Kapun, amely a Boldogság Országának határát őrzi. Csak ezután üdvözölhet benneteket a Kapu tér a Napvárosban. Minden vasúti kocsik kerekét ki kell cserélni, amikor megérkezik a Boldogság Országának egykori területére. Különös és felejthetetlen ez a maga nemében egyedülálló látványosság. Éjszaka, amikor eléritek a határt (márpedig az Európából érkező vonatok többsége pont éjszaka lépi át a határt), az útlevel-ellenőrzés és a vámvizsgálat után a vonatok begurul egy magas és hosszú csarnokba. Évtizedek óta nem változtak a díszei. Koromtól mocskos, jó magas ablakok, piszkosszürke falak, végtelen sokszor átfestett, billegő, zöld acélasztalok a szerszámoknak, emelődaru, amely minden pillanatban átdübörög a fejetek fölött, és sok kis sötétbarna ajtó, amely nem tudni, hová nyílik.

A csarnok teljes hosszúságában elhelyezkedő rengeteg ajtó mögül sötét, koszos köpenyt viselő apró emberek kezdenek előjönni. Barátságatlan pillantásokat vetnek rátok, amikor a vagon ajtajában dohányozva figyelitek őket. Pedig ártalmatlanok. Biztos idegesíti kicsit őket az, hogy ilyen kései időpontban, ebben a sötét csarnokban kell kalapáccsal verniük az acélt, nehéz kampókat kell húzniuk és kerekeken guruló tengelyeket kell vonszolniuk. Ti meg tiszták és büszkék vagytok, a Boldogság Országába utaztok, vagy épp ellenkezőleg, már teljesen boldoggá tettek benneteket, és mentek vissza Európába. Zárójelben jegyzem meg, hogy ha húsz évvel ezelőtt, a szesztilalom idején léptétek volna át a határt, a munkások szívesen hozzájuttattak volna dupla áron egy üveg vodkához, egy doboz cigarettához vagy bármi máshoz.

A kis fekete emberek ordítoznak és káromkodnak, miközben munkához látnak. Soktonnás daruk emelik a vagonotokat a föld fölé, másfél-két méter magasra, és kigurítják alóla a tengelyeket. A munkások a gépek pokoli csikorgásában és sivítésében dolgoznak. A fejük fölött, a csarnok teljes hosszúságában siklik a konzolos daru, amelyen időtlen idők óta ugyanaz a kép függ: nehéz tárgy zuhan egy sisakos emberre. Az üzenet világos, minden gyerek ismeri: „Ne állj a tűzvonalba, mert elpusztulsz”. De mindig az volt az érzésem, hogy maga a jel grafikailag nem illik a pillanat emelkedettségéhez. Jó lenne valami komolyabbal pótolni. Például egy vidám plakáttal: „Üdvözlünk a Pokolban!” Vagy, most már komolyra fordítva a szót, egy vörös transzparenssel, amelyen a következő feliratot adják ki a nagy fehér betűk: „Üdvözlünk a Boldogság Országában!”

Mielőtt elindulnátok, hogy megismerhessétek a Napvárost, hadd mondjak pár szót azokról az eszmékről és körülményekről, amelyek nélkül sosem jöhetett volna létre ez a különös és lenyűgöző képződmény.

A kommunista eszme lényege a mindenkit megillető Boldogság felépítése. Talán még sosem teremtett az emberiség ilyen szép és nemes társadalmi doktrínát. Egyenlőség, Testvériség, Igazságosság; a Teljes Harmónia Társadalma, Mindenkinék Erdemei Szerint, Mindenkinék Szükségletei Szerint, Földi Paradicsom, a Hely, Amely Nincs, Utópia...

A Boldogságot mint filozófiai fogalmat sosem fejtették ki értelmesen; kétértelmű szüziessége – ki tudja, miért – még a legbátrabb gondolkodókat is elriasztotta. Ebben egy igaznak elfogadott előfeltevésnek is lehetett némi szerepe: nem létezik Boldogság, jobban járunk hát, ha nem a Boldogságot, hanem az Értelmet keressük. Ha pedig mégis létezik, akkor túl személyes ahhoz, hogy spekulatív általánosításnak vethessük alá. A Boldogsághoz kell Gazdagság, Hatalom, Elégedettség, Birtoklás, Belső Harmónia, Társadalmi Harmónia, Szerelem, Istenszeretet és így tovább; ilyen sok követelmény mellett nem hozhatunk létre univerzális definíciót. Ha pedig mégiscsak konkrét és megszámlálható, akkor permanens állapotként vagy alkalmi eufóriaként definiálhatjuk, amelyet elkerülhetetlen csaldóság vagy

legalábbis csömör követ? Mint láthatjuk, a Boldogság – hasonlóan az Értelemhez – rejtély, fekete négyzet, önmagában való dolog marad számunkra, amit képtelenek vagyunk megérteni, bármennyire is szeretnénk.

Csak az Utópia merete definiálni és megvalósítani a Boldogságot. Nem állította be a Boldogsághoz vezető utaknak a társadalmi doktrínáit, de olyan társadalmat próbált konstruálni, amelyben minden ember a lehető legboldogabbnak érezheti magát. Egyetlen projektben próbálta összekapcsolni a Boldogság minden feltételét: a Gazdagságot, az Elégedettséget, a Birtoklást, a Belső és a Társadalmi Harmóniát, a Szerelmet és az Istenszeretetet. És mindezzel meg akarta ajándékozni a projekt, a Napváros-projekt résztvevőit, hiszen a város minden lakosa a lehető legközelebb kerül az ideális Boldogság állapothoz. Lehet-e bármilyen más társadalmi modell olyan vonzó, mint a Boldogság társadalma? Tán nem ez a Boldogságot építő projekt az ideális világ után áhítozó emberiség rejtett vágyainak és ábrándjainak kvintesszenciája, nem ismerhető fel mögötte az a kísértés, hogy immanens, nem pedig transzcendens térben teremtsünk paradicsomot? Annál is inkább, mert egyáltalán nem olyan magától értetődő a transzcendens paradicsom pusztá léte sem.

Ha vonattal érkeztek Európából Minszkbe, a hatalmas Kapu térrel üdvözöl benneteket a Napváros. Előtte vagy húsz percig kültelki gyárnegyedekben halad a vonatotok. Magukat a gyárakat szinte nem is látjátok. Magas kerítések, raktárak és rejtélyes melléképületek hosszú folyosóival fordulnak az utazó felé. A Kapu téren áll a Város főpályaudvara. Valamikor két pályaudvarunk volt, de észak–dél irányban leállt a közlekedés, nyugat–kelet irányban viszont akkora lett a forgalom, hogy a Kapu tér lett a nap huszonnégy órájában minden élet központja a Napvárosban. Itt robognak el mellette állandóan a nyugatról keletre, Berlinből, Párizsból, Brüsszelből az egykori Birodalom fővárosába, Moszkvába tartó vonatok. Régebben egy másik pályaudvar állt itt, az ötvenes években építették. De amikor már nem felelt meg az ilyen nagy kihasználtságból adódó követelményeknek, lerombolták és építettek helyette egy hatalmas tarisznyarakra emlékeztető újat, melynek számos emeletén több tucat éjjel-nappal nyitva tartó üzlet, kávézó, váróterem és étterem üzemel.

A Kapu tér két kúp alakú ikertoronnyal üdvözöl benneteket. Kétharmad magasságban, a sarkokon áll a Napváros őreinek nyolc szobra. Csak nemrég tértek vissza a helyükre. Nem emlékszem, hogy gyerekkoromban is ott álltak volna. Arra viszont igen, hogy amikor forró nyári napokon céltalanul bóklásztunk a Napváros porlepte zugaiban, így is féltünk az őröktől. Némelyik oldalára fordítva hevert valamelyik hatalmas kapuban. Ezek kötötték össze a teret a pályaudvar parkjával, amely rögtön a tornyokon túl végződött.

A kapuk fölött korommal borított fekete öntöttvas medalionok voltak kifüggesztve, rajtuk gőzmozdonyok képe, kö-

zépen a nagy csillaggal. A gőzmozdony mindig is a Boldogság Országának szimbóluma volt. Sok filmet láttam gyerekkoromban, amelyben hatalmas mozdony száguldott a fényes jövő felé, betöltve az egész vásznat. Büszkén virított az elején az ótágú vörös csillag. Régen az egyik parkban, a tornyok mögött ott állt egy nagy gőzmozdony vontatta szerelvény a gyerekek mulatságára. De ritkán játszottunk a fémvagonokban. Rendszerint bizonyos illetők üldögéltek ott, időnként nagyot húztak az üvegből. Csikkek és kupakok özönébe merült a vonat, úgy vette körül, mint egy kemény bádogszőnyeg. Akkor még nem volt acélháló a kapuk fölött, később a palota homlokzatának teljes hosszúságában kifeszítették a tér felőli oldalon, amikor omladozni kezdtek a különleges díszítőelemek – néha egy darab egyenesen a járókelők fejére pottyant. Talán pont erre a veszélyre figyelmeztetett az a plakát a darun a Boldogság Országára nyíló első Kapunál.

A Kapu tértől öt utcán juthatunk el a városközpontba. Az első a Lenin tér nyugati részéhez vezet. A második a Marx utcába, amely a prófétáról, a *Kapital* szerzőjéről kapta a nevét. Ez a mű a Boldogság vallásának Bibliája. A harmadik a Kirov utcába, amely annak a hősnek a nevét viseli, aki Metafizikus akart lenni, de Sztálin Metafizikus meggyilkolta Leningrádban, a Boldogság Országának másik szent Városában. A negyedik juthatunk el a Testkultúra Palotájának gigantikus Amfiteátrumához. A Palota tribünjei részben a föld szintje alatt helyezkednek el, ezért az épület árkádjai nem olyan impozánsak, mint a római Colosseum falai. Viszont az Amfiteátrum minden második kapuja fölé kerek medaliont függesztettek egy-egy atléta képével. Derűs napokon antik testek csintalankodnak a Napváros fölött úszó felhőkben. Az ötödik utca a Városon kívülre, kültelki gyárnegyedbe vezet, amelyet nem kell megnéznie a Boldogság Országába érkező utazónak.

(Pálfalvi Lajos fordítása)

Szerhij Zsadan

Körgyűrűk szomorú démonai

A megapolisz-kutyák szenvednek a hőségtől, olyanok, mint a házőrző kutya – mindegyik csak a saját nevére hallgat. Nyáron lustán hevernek a fűben, lihegnek, nézik a verdákat, amelyek kerülgetik őket a körgyűrűn. A megapoliszok augusztusban olyanok, mint egy koncertterem, ahonnan az előbb özönlött ki a közönség, hangokat hagyva maga után. A városok augusztusban csendesek és könnyűek, az utcákon jó az akusztika, hallani a zenét a bárókból és az éjszakai metró robogását. Az augusztus este ideális idő városjáró sétához és lakásbetöréshez.

Nyáron kiürül a város, elutaznak a reklámügynökök, a valási szekták képviselői és az egyetemisták. Annyi egyetemista van a városban, hogy amikor eltűnnek, rögtön kezded észrevenni a csomó városi – maskarás és bolond – *freaket*, a régi, felújítatlan belvárosi házak lakóit, akik minden nyáron a városban maradnak: félnek akár csak pár hétre örizetlenül hagyni. A *freakek* nem utaznak el üdülőhelyekre, számukra még nem találtak ki üdülőhelyet, maradnak nyárra a napsütötte negyedekben, s ilyenkor válik világossá, ki itt az úr, és kit lesznek kénytelenek idővel a helyi temetőbe temetni.

A belvárosi utcák koldusai nyaranta dzsessz-zenészekre emlékeztetnek – nem annyira kenyérkereset, mint inkább improvizálás céljából ácsorognak. Az alkoholisták, akik ezt a nyarat is megérték, már kora reggel lekecmeregnek az utcára, leülnek a meleg kövekre, leveszik régi trikójukat és ingüket, és süttetik a napon a tetkóikat és sebeiket. A harkovi narkósok vég nélküli sziesztája: üldögélnék a fák alatt, árnyékba menekülve és kibújva az égi ellenőrzés alól – ilyen napokon különös aszocialitás jellemzi az utcákat, az utcai alkoholizmus edzett harcosainak vérében felforr a legszarabb vörösbor, szőlőillat száll, városunk alkoholistáinak illata ez.

Az augusztusi Harkov külön történet: enyhe délies íz érződik rajta, lényegében Dél ez, ha eltekintünk a karácsonyi fagytól és a március eleji esős, fekete égbolttól. Augusztusban felgyűlnek az égen a felhők, mint régi szekrényben a ruhák, az augusztus általában is a bőség, a túl sok tárgy és hang ideje, az az időszak, amikor keverednek az illatok és elhomályosulnak a napfényben a színek, kifakul a fű és rohadni kezd a zöltség. S ez már a bomlás előjele, a városi bolondok érzik meg először, és egymás közt beszélnek – mondván, vége, *freak* testvéreink, ideje véget vetnünk a tombolásnak, ideje elvonulnunk téli lakásainkba, ideje szétriccelnünk meleg odúinkba, felszerelkeznünk télire kenyérral és kenderrel, találkozunk, ha megérjük, jövő nyáron.

Nyáron üresek és sötétek a klubok, a pultosok focit néznek, mosogatnak, korábban zárnak, kimennek az esti, felforrósodott levegőre, és az eget kémlelik. Az égen madarak repülnek, elbújnak az égbolt ráncaiban, mint a lepedők ráncaiban, melyek ott

lógna a repülőterek és stadionok, lóversenypályák és terek fölött, a rancokat betömi a pókháló, a nyárfapihe és a vattacukor, mindaz, ami az üres, meleg utcákról felszáll.

A külvárosokban esténként fű nő és egy-egy lövés hallatszik; minél közelebb a külváros, annál magasabb a fű, annál keskenyebbek az ösvények a fűben. A fehér házak mögött vörös erdeifenyők látszanak, gyökereik a föld alatt összefonódnak, mint a halottak karjai, így kapaszkodnak, egy lépésnyire sem eresztve egymást, hűségesen – csak együtt élhetjük túl, külön-külön mindegyikünket kidöntenek a mostoha éghajlati körülmények.

Augusztusban minden fontos dolog a körgyűrűn történik – a fűben gyík, kígyó, skorpió rejtőzik, éjjelente hiéna és róka szalad ki az országútra, az őr reggel kinyitja a város kapuját, és fűszerrel, teával és hasissal megrakott hosszú kocsikaravánok indulnak nyugatnak, eltűnnek a dombok meleg árnyéka mögött. Délután gyerekek szaladnak ki az útra, és selyemből és emberi hajból készített játékokat árulnak a sofőröknek. A buszmegállóba démonok kukkantanak ki óvatosan az erdőből, maffiaháborúk áldozatai, magán őrzővédő cégek ifjú harcosai, két szemük között golyóval, géppisztollyal átütött sportöltönyben; állnak a megállóban, és várják a pokolba induló buszt.

Estefelé prostik jönnek ki az útra, sokáig állnak a meleg szürkeületben a siker leghalványabb reménye nélkül, állnak, nézik a madarakat, melyek bevacokolják magukat a levegő ráncai közé, várva, mikor csillapul a forróság, előveszik a mobiltelefonjukat, ellenőrzik a bejövő hívásokat. Csalódottan rakják el a mobilt a retiküljükbe – a jó prosti, akárcsak az igaz barát, pillanatnyilag sosem elérhető.

Az általam benépesített hely

Nemrégiben vendégségbe jött hozzám egy moszkvai ismerősöm. Öt éve járt utoljára Harkovban. – Gyere – mondom neki –, járunk egyet a városban. Átkeltünk a villamossíneken a Puskinszkan, és közvetlenül a szecessziós ablakok alatt, ahol nemrég ruhabolt nyílt, befordultunk egy régi átjáróudvarba. – Mindjárt kijutunk az utcára – mondom. – Ühüm – előzött meg –, most a zsinagóga háta mögött vagyunk. – Honnan tudod? – csodálkoztam. – Már jártunk itt – magyarázta az ismerősöm – öt éve. – Mi történt az elmúlt öt évben? Tulajdonképpen annyi minden történt, hogy nem könnyű mivel kezdeni. Megváltozott szinte minden. És szinte mindenki. Az udvarok megmaradtak. A villamossínek megmaradtak. A szecesszió még áll, bár állandóan próbálják európai értelemben felújítani. És egyre kevesebb az átjáróudvar, ebből is érzed, hogy múlik az idő: valaki állandóan eltorlaszolja a régi harkovi udvarok kapuját, befalazza a karöltöket és lukakat, melyeken át ki lehetett jutni a csak általunk ismert útvonalon, valaki kiveri a régi kereteket, és hőszigetelt üveget rak az ablakokba, leveri a falakról a stukkót, és konstruktivista épületek egész szintjeit zárja le fémajtóval.

Először azt hinnéd, folyton épül a város, de nem egészen így van – nem épül, hanem átépül, nyoma vész, eltűnik a szemed elől. Az épületek térképe, amelyet megtanultál s amelyhez szoktál, feleslegessé válik, mivel nem használható, mivel nem felel meg a valóságnak, mivel maga a valóság nem felel meg önmagának, és folyton kicsúszik az ember kezéből. Mindenekelőtt apróságok tűnnek fel – lemeszelt feliratok a falakon a negyvenes-ötvenes évekből, kódzárás ajtók, melyek nem engednek ki a hátsó bejáraton át a párhuzamos utcára, bezárt cipőjavító és kulcskészítő műhelyek, melyek csendes mellékutcák alagsorában bújtak meg. Aztán, ha az ember felemeli a fejét, egyszer csak észreveszi: nem csak az alagsorokról és illegális járatokról van szó, az egész város változik, s a régi, vörös téglás épületek közé már új épületeket tömködtek betonból és üvegből, ezek

helyettesítik a fákat, amelyekkel mérted a távolságot egyik-másik kerületig. Úgy látszik, öt év tökéletesen elegendő, hogy az ember visszajöjjön és ne ismerjen rá semmire. Olyan ez, mint gyerekkorodban, mikor egy nap belépsz a lakásba, és látod, a felnőttek az összes bútort eltolták, és kedvenc búvóhelyeiden és zugaidban porszívó és tapétatekercek állnak. Ráadásul utána nem is szereted kevésbé a lakást, hiszen mégiscsak a te lakásod, a porszívó meg úgymint elromlik egyszer. Lassan megszokod a változásokat, sőt kezdenek tetszeni, új búvóhelyeket rendezel be magadnak, megbarátkozol velük, elbújsz bennük, elveszel. És ez így megy az újabb lakásfelújításig, az újabb bútortologatásig. De aztán, ha majd felnősz, sőt esetleg új lakásba költözöl, hogy talán sose térj vissza, épp ezek a gyerekkori búvóhelyek maradnak meg leginkább az emlékezetedben. Meg a porszívó.

(Körner Gábor fordítása)

„A szellem e kényesen örzött nobilitása...”*

(Esszékonferencia
Műút-napok 001, 2010. szeptember 17–18.)

A 21. századi Magyarországon kevés esszé születik. Magyaríthatja ezt a jelenséget a tudományterületek erős specializálódása: ritkább a valóban széles látókörű szerző, az eltérő sajtóságokkal bíró érvrendszerek együttes használatára, *mozgatására* képes gondolkodói magatartás. Ki lenne az, aki bátran programtételekkel dobálózna, vagy akár csak ténymegállapításokkal – ha például azt gondoljuk az esszéről, hogy ilyesmikre is szükség van hozzájuk, másfelől ugyanis inkább a kétely és a *kérdés* a lényege. Sokak szerint az (irodalom)kritikát is elbizonytalanítja, hogy híján vagyunk az egyértelmű értékítéletekhez szükséges lélekjelenlétnek is (hogy az esszé „kritikai” természetéről már ne is beszéljünk). Azt persze már nem állítom, hogy az ízlésnek is híján lennénk. Mégis talán akkor leszünk közelebb az igazsághoz, ha úgy fogalmazzunk: az esszéhez oly sok idő, elmélyülés és szakmai-lelki odaadás szükséges (semmiképpen sem kevesebb, mint egy tudományos közleményhez), amennyit manapság kevesen áldoznak egy-egy ügyre.

Beszélgéseim során sok szerkesztőségtől érkezett hasonló információ. Még az arra biztosan képesek sem ülnek neki esszét írni. Szépírói készségek és bölcsélet, a téma elfogulatlan felülnézetet lehetővé tevő alapos ismerete (igaz: az esszé műfaja oly nehezen meghatározható, hogy sokan például az elfogultságot alapvető ismérvének tartják), és még hosszan sorolhatnánk, mi az, amire várunk, hogy tiszta, közérthető szövegekké rendeződjön végre. A Műút úgy gondolta, hogy talán e rezignáció abszurd csendjét megtörhetnénk azzal, ha legalább beszélünk róla, mit várunk a mai esszétől, az esszéíróktól. Ezért határoztuk el, hogy az **első Műút-napok (Miskolc, Művészetek Háza, 2010.**

szeptember 17–18.) konferenciájának központi témája legyen az esszé, legyenek előadások, korreferátumok, legyen vita arról, amit tudhatunk ebben a témában. Kerüljön szóba (magyar és egyetemes) irodalomtörténet, filozófia, esztétika, de amennyire szükséges, akár társadalomtudományi alapkérdések is – mint ahogy az meg is történt –, beszéljünk (lírai) személyességről és vitairatokról, egyáltalán: mennyire van ma tere az esszéhez mégiscsak szükséges szubjektivitásnak.

A konferenciához kiváló háttérrel teremtett a Szépmesterségek Alapítvány (a Műút folyóirat kiadója) részvételével beinduló **Tudásgyár (miskolci fiatalok és a kortárs művészet)** elnevezésű projekt, mely ugyan hivatalosan novemberben indult, mégis jelen rendezvényünket felfoghatjuk egyféle felvezető, kedvcsináló akciónak is. Már a program szervezésében is sokan vettek részt, akik nem sokkal később együttműködő partnereink, szakmai előadóink, hallgatóink voltak a Tudásgyár számos szekciójának valamelyikében.

A Műút esszékonferenciájának vitaindító előadásait az első napon Radnóti Sándor, míg a második napon Selyem Zsuzsa tartotta. Korreferátumok hangzottak el Bazsányi Sándortól és Vári Györgytől. A vitában a fentiekkel együtt részt vettek meghívott vendégeink: Dunajcsik Mátyás, Karádi Éva, Mészáros Sándor, Milián Orsolya, Radics Viktória, Takáts József. A közönség soraiból hozzászólt: Bán Zoltán András, Bujdos Attila, Nagy Imola Dóra, Szegő János. Az első napon Takáts József, a második napon Karádi Éva volt a moderátor. A konferencia és a Műút-napok megrendezését támogatta a MASZRE, az NKA, a City Hotel Miskolc és a Völgyzugoly vendégház.

* Részlet Radnóti Sándor konferenciát megnyitó előadásából.

Első nap

Balról jobbra:
Milián Orsolya, Radics Viktória, Dunajcsik Mátyás, Bazsányi Sándor, Vári György, Radnóti Sándor, Selyem Zsuzsa, Takáts József, Mészáros Sándor, Karádi Éva

Takáts József: Kedves közönség, mint tudják, ezen a konferencián két ülésben beszélünk az 1990 és 2010 közötti magyar esszéirodalomról. Ez az első ülés, és a szervezők arra kértek engem mint moderátort, hogy mivel sokan ismerjük a holnapi program nyitó írásait, ügyeljek arra, hogy a holnapi előadások, illetve korreferátumok szövegét válasszuk el a maiaktól. Azaz hogy próbáljunk két, egymástól független vitát lefolytatni. A mai nap úgy kezdődik, hogy Radnóti Sándor tart először előadást, azután pedig Vári György tart korreferátumot az előadáshoz. Itt valóban korreferátumról van szó, tehát mi megkaptuk Radnóti Sándornak a szövegét, vagy a szövegének az előzetesét, az majd most kiderül számunkra is, és Vári György erre reagált. A szünet után pedig, a szervezők azt kérték, hogy a vitát úgy bonyolítsuk le, hogy először az asztalnál ülők vitassák meg az elhangzottakat, majd ezt követően adjuk át a szót a közönség soraiban ülőknek, akik ugyanezt tehetik. Felkérem Radnóti Sándort, tartsa meg az előadását.

Radnóti Sándor: Köszönöm szépen. Címem a következő: *Az esszé-irodalom mottója ez lehetne: „nem vagyok köteles megoldani mindazokat a nehézségeket, amelyeket támasztok” (Lessing).*

Minden konferencia előtt, amelyen balga fejfel szerepet vállalok, elkövetkezik a botrányos pillanat, amikor a szervezők elkezdnek az absztraktért nyaggatni, én pedig húzom-halasztozom, a fölszólításokra süketnek tettetem magam, kibúvókat keresek, és az egészből jókora kalamajka kerekedik. Azzal mentegem ma-

gam, hogy amíg nem írtam meg az előadásomat, nem tudom összefoglalni, olyan léhaságokat mondok, hogy ha a végigírás előtt tudnám, ki a gyilkos, már nem volna értelme végigírni. Mindez nyilvánvalóan ellentétes a tudományos magatartással, amely szigorú módszertani elveken nyugvó tervezet alapján építkezik, magasan specializált, s mindig tudatában van annak, hogy részterületeket dolgoz ki. Közel áll azonban az esszéista magatartásához, aki azzal a különös igénnyel áll elő, hogy tárgyát valamilyen értelemben nyitott egésznek tekintti, és legalábbis szimbolikus értelemben ki is akarja meríteni. Ezzel aztán produkcióját is olyan egésznek látja – joggal vagy jogtalanul –, amely mindig bővíthető és folytatható, de amelynek minden összefoglalása csonkítás.

Korántsem szeretném saját jellemgyöngöségemből kibontani az esszé problematikáját. Mindössze azt szeretném érzékeltetni, hogy nem alaptalan a tudományos beállítottság és az esszéista beállítottság közötti különbségtevés. Amilyen helytelen az esszé a művészet oldalára pakolni és így állítani szembe a tudomány-nyal, annyira kétséges a tudomány vagy a filozófia valamifajta könnyített, népszerűsítő változatának tekinteni. Noha igaz: létezik művészi esszé, tudományos esszé, filozófiai esszé.

David Hume híres esetét látva – hogy ugyanis korai, szisztematikusan műveinek viszonylagos visszhangtalanságát tapasztalva tért át az esszé műfajára, amellyel aztán világsikert aratott –, könnyen gondolhatnánk, hogy ez a példa az esszé és a népszerűség, a közérthetőség összefüggését igazolja. De valójában mé-

Dunajcsik Mátyás: Az nem dráma, az opera!

Bán Zoltán András: Voltam Münchenben Kertész egy esszéjének felolvasásán, ez egy előadás volt egy színházban, Münchner Kammerspiele, ami az ottani Katona. Szóval a lényeg az, hogy az esszének nagyon erős a drámaisága, Szókratész is dialógusokban van stb. Ezek evidensen drámai jellegű dolgok. Azt viszont nagyon fontosnak tartom, amit Szegő fölvetett. Össze vannak mosva a magyar dolgok. Az angol esszé szerintem egy spéci eset. Kézbe veszünk egy Eliot-kritikakötetet, ott aztán tényleg nem tudjuk megkülönböztetni a kritikát az esszétől. Nem is merül fel a kérdés, azt hiszem, egy ilyen esetben. Én azt gondolom, ami a Holmiban hátul van, az kritika, ami elöl, az esszé, kész. Köszönöm.

Ismeretlen a közönség soraiból: Nekem is van egy definícióm, hogy amihez lábjegyzet van, az már nem esszé.

Takáts József: Én *A magyar esszé antológiája* IV. kötetébe szándékosan beválogattam egy olyan szöveget, amely mintha esszé volna, és amelyikben egy rakás lábjegyzet van. Prohászka Lajosnak a Pascalról szóló írása emlékbeszédnek készült, a Magyar Pedagógiai Társaság előtti emlékbeszédnek, mégis telis-tele van lábjegyzettel – s én esszének minősítettem. Sok példa van, Vajda Mihály például mesterfokon ír lábjegyzetes esszéket.

Egy valamire még válaszolnék Szegő János kérdéséből: a nyelvre vonatkozó kérdés nagyon okos kérdés, de nagyon okos ember kéne, hogy legyek, hogy tudjak rá válaszolni. És még olyan szöveget sem ismerek, amely érintené a kérdést. Történetileg lehet nyilván ezt-azt mondani, hogy a magyar esszé története hogyan alakult: nyilván érdekes fejlemény, hogy a magyar esszé története nem Montaigne, meg nem Bacon hatása nyomán alakult ki, hanem Macaulay-val kezdődött, az Edinburgh Review recepciójával kezdődött, s ez nagyon sok mindent meghatároz. Montaigne-t olvastak korábban is, de abból nem lett magyar nyelvű esszétradíció, meg természetesen Bacont is olvastak, egyebek között azok is olvastak Bacont, akik Edinburgh Review-t olvastak az 1840-es években, és elkezdtek magyar esszét írni, de Baconból nem az esszéi a fontosak számukra, hanem a tudománnyal kapcsolatos tézisei az érdekesek. Szilágyi Júliának van egy írása, *A szó erdélyi-es fényűzése?*, s e címben a fényűzés szó egyben esszédefiníció is. Arra céloz, hogy a műfaj autochton magyar fejlődését vissza lehet keresni az erdélyi emlékirók műveiben, hogy ez a jellegzetes esszéhang voltaképpen más, esszé előtti műfajokban munkálódott ki, Bethlen Miklósnál és Mikes Kelemen leveleiben.

Mészáros Sándor: Bocs, vicceset akartam mondani, egyszer hallottam, még 20 évvel ezelőtt mondták, hogy ahol pontatlanok a hivatkozások, vegyék ki a lábjegyzetet, és közölgétek le esszéként. Ahol viszonylag megbízhatóak: az a tanulmány.

Második nap

Kiss Noémi, Bán Zoltán András és Szegő János a közönség soraiban

Karádi Éva: Szeretettel köszöntöm a mai vita friss és üde résztvevőit.

Ahogy Takáts József azért kaphatta a moderálás feladatát, mert kiadott egy kiváló esszéantológiát, én talán azért, mert egy esszéfolyóiratot szerkeszték. Nagyon izgalmasnak tartom a témát, és kíváncsian nézek a további vitáink elébe.

A mai előadónk Selyem Zsuzsa, felkérem, tartsa meg előadását.

Selyem Zsuzsa: Előadásom címe: *Cápáinkkal, tévműsorainkkal, csillogó kiegészítőinkkel. (közelítési kísérlet)*

A diktatúra hatását társadalmi folyamatokra, intézmények állapotára, emberek magatartására, érzelmeire és ízlésére nem nagyon lehet túlbecsülni. Évtizedekkel bukása után sem. Már csak azért sem, mert a diktatúra nem semmiből egy új világ, hanem – sokan, sokfelől elemezték ezt – egy adott társadalom

reflexeinek, hagyományainak megmutatkozása, az emberek tájékozódása, ízlése, szervezkedési szokásai szerint.

Ha győz a rosszabbik énünk. Persze, nézőpont kérdése: sokak számára a tekintélyelvűség, a kényelmi megfontolások elsőbbsége, az alibik keresése, a világ egyetlen elvre redukálása, a szabályok aszerinti alakítása, hogy mindig én legyek (legalább az erkölcsi) a győztes – nem rossz, dehogyis, inkább kívánatos. Ahogy válságos időkben rendszerint kívánatosabb lesz egy „erőskező ember”, aki kivezesse az országot a bajból. Huszonegy évvel a rendszerváltás után Magyarországon is, Romániában is, amint a választási eredmények elháríthatatlanul jelzik: kívánatos.

Mindazok, akik abban a privilegizált helyzetben élnek, hogy rendes oktatásban részesültek (volt, mondjuk, bár egyetlenegy hiteles tanárunk), olvasnak-beszélnék idegen nyelveken, módjukban áll hosszabb ideig nyugaton élni, és létük fenntartásáért nem kényszerülnek rabszolgamunkára – ... –, értetlenül és

Pogonyi Dávid fotója

Magyarország kedvenc nemzetközi filmfesztiválja.

Jameson CineFest

8. Miskolci Nemzetközi Filmfesztivál

2011. SZEPTEMBER 17-25.

MISKOLC MŰVÉSZETEK HÁZA

www.cinefest.hu

Kiváló művészeti fesztivál

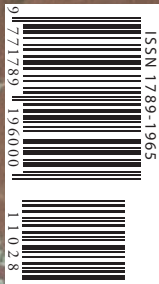
Keresd további információkért a **facebook**-on a Jameson, a mozigépezést!

FŐTÁMOGATÓ:
JAMESON	KIEMELT TÁMOGATÓK:
MISKOLCI NEMZETKÖZI FILMFESTIVÁL, HYUNDAI	KIEMELT MÉDIA PARTNEREK:
FUNZINE, mtv	TÁMOGATÓK:
LG, NESPRESSO, HBO, GUINNESS, INTERCOM	MŰSZAKI PARTNER:
CHRISTIE
PARTNEREK:
VERTIGO, LIBOPE CINEST, INTERFILM	PARTNEREK:
S.P.A.C., MŰVÉSZETEK HÁZA	MÉDIA PARTNEREK:
PRAXIS.hu, Filmfest, UNIT, FILMVLG, NÉPSZAVA, mozinet, KINC, MISKOLCI-511	MÉDIA PARTNEREK:
FILMPONT, filmhu, hirTV, DUNA, KULCS, ÉLET ÉRŐDŐLŐM, NetVíznyár, mikom, GLEK, METROPOL, ucool	

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap